

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
БІЛОЦЕРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Соціально-гуманітарний факультет
Кафедра славістичної філології, педагогіки та
методики викладання**

**«ВСТУП ДО
МОВОЗНАВСТВА ТА
ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВА»**

**МЕТОДИЧНІ
РЕКОМЕНДАЦІЇ**

ДЛЯ ВИКОНАННЯ

**АУДИТОРНОЇ ТА САМОСТІЙНОЇ
РОБОТИ ЗДОБУВАЧАМИ
ПЕРШОГО (БАКАЛАВРСЬКОГО)
РІВНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

**З ДИСЦИПЛІНИ «ВСТУП ДО
МОВОЗНАВСТВА ТА
ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВА»**

Спеціальності 035 «ФІЛОЛОГІЯ»

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
БІЛОЦЕРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**Соціально-гуманітарний факультет
Кафедра славістичної філології, педагогіки та методики викладання**

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

**ДЛЯ ВИКОНАННЯ АУДИТОРНОЇ
ТА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ЗДОБУВАЧАМИ ПЕРШОГО
(БАКАЛАВРСЬКОГО) РІВНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

**З ДИСЦИПЛІНИ «ВСТУП ДО МОВОЗНАВСТВА
ТА ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВА»**

Спеціальності 035 «Філологія»

Біла Церква – 2023

«Вступ до мовознавства та літературознавства». Методичні вказівки для виконання аудиторної та самостійної роботи здобувачами першого (бакалаврського) рівня вищої освіти з дисципліни «Вступ до мовознавства та літературознавства» спеціальності 035 «Філологія» / Укладач С.Д. Карпенко. Біла Церква: БНАУ, 2023. 82 с.

Розробник: **Світлана Карпенко**, кандидат філологічних наук, доцент
Svitlana.Karpenko@btsau.edu.ua

Методичні вказівки з навчальної дисципліни «Вступ до мовознавства та літературознавства» зосереджені на супровідному матеріалі до організації аудиторної та самостійної роботи здобувачів вищої освіти за спеціальністю 035 «Філологія», ОП «Германські мови та літератури (переклад включно), перша – англійська», першого (бакалаврського) рівня вищої освіти. За структурою вони містять навчально-методичний комплекс та деталізований опис наповнення кожного практичного заняття, що може бути використаний викладачем як основа або додатковий компонент. Традиційно методичні вказівки містять: опис навчальної дисципліни, передумови до її вивчення, очікувані результати навчання, програму, структуру, зміст, методи навчання, форми поточного та підсумкового контролю, критерії оцінювання результатів навчання, перелік наочних та технічних засобів. Структура занять вміщує план, завдання для аудиторної та самостійної роботи, що передбачають елементи гри, творчого пошуку, роботу в малих групах, самовираження та розкриття професійних якостей студентів. До кожного заняття подано список джерел, що включають підручники, словники, відео матеріали, наукові статті. Методичні вказівки мають додатки у вигляді схем для здійснення літературознавчого аналізу, кросворди та словник термінів.

Видання адресоване викладачам та здобувачам вищої освіти за спеціальністю 035 «Філологія».

Рецензент: **Олена Цвид-Гром**, кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри іноземних мов Білоцерківського національного аграрного університету.

ЗМІСТ

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	4
2. ПЕРЕДУМОВИ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ	6
3. ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ	6
4. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ВСТУП ДО МОВОЗНАВСТВА ТА ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВА»	7
5. СТРУКТУРА ДИСЦИПЛІНИ	11
6. ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	11
7. МЕТОДИ НАВЧАННЯ	35
8. ФОРМИ ПОТОЧНОГО ТА ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ	36
9. ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ	37
10. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ	38
11. ПЕРЕЛІК НАОЧНИХ ТА ТЕХНІЧНИХ ЗАСОБІВ НАВЧАННЯ	39
12. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ	40
13. ДОДАТКИ ДЛЯ СУПРОВОДУ АУДИТОРНОЇ РОБОТИ	43
14. СЛОВНИК ТЕРМІНІВ	59

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Навчальна дисципліна	Вступ до мовознавства та літературознавства
Факультет	Соціально-гуманітарний
Кафедра	слав'ястичної філології, педагогіки та методики викладання
Назва освітньої програми	«Германські мови та літератури (переклад включно), перша – англійська»
Мова навчання	українська
Розробник	С.Д. Карпенко, кандидат філологічних наук, доцент Svitlana.Karpenko@btsau.edu.ua
Обсяг дисципліни у кредитах ECTS	3 кредити ECTS / 90 год з них: аудиторних – 32 год (16 год – лекції; 16 год – практичні заняття); самостійна робота студента – 58 год.
Статус дисципліни	Обов'язкова (ОК 01 – Обов'язковий компонент 01)
Мета вивчення дисципліни	<p>Мета курсу – ознайомити студентів з мовознавчими та літературознавчими процесами, надати їм базові знання про природу, властивості мови та літератури, впливи та взаємовпливи різних мов; а також засвоїти основні мовознавчі та літературознавчі терміни; показати вплив на засоби мови та літератури психічних, соціальних, когнітивних, культурних та інших чинників.</p> <p>Загальні компетентності (ЗК):</p> <p>ЗК 6. Здатність до пошуку, опрацювання та аналізу інформації з різних джерел.</p> <p>Спеціальні (фахові) компетентності (СК)</p> <p>СК 1. Усвідомлення структури філологічної науки та її теоретичних основ.</p>
Заплановані результати навчання з дисципліни	<p>Результати навчання (РН):</p> <p>РН 8. Знати й розуміти систему мови, загальні властивості літератури як мистецтва слова, історію мови і літератур, що вивчаються, і вміти застосовувати ці знання в професійній діяльності.</p> <p>РН12. Аналізувати мовні одиниці, визначати їхню</p>

	<p>взаємодію та характеризувати мовні явища і процеси, що їх зумовлюють.</p> <p>РН16. Знати й розуміти основні поняття, теорії та концепції обраної філологічної спеціалізації, уміти застосовувати їх у професійній діяльності.</p>
Зміст навчальної дисципліни	<p>Модуль 1 «Вступ до мовознавства»</p> <p>Тема 1. «Мовознавство як наука, його структура та проблематика дослідження»;</p> <p>Тема 2. «Фонетика і графіка як складові мовознавства»;</p> <p>Тема 3. «Аспекти вивчення лексики і фразеології у мовознавстві»;</p> <p>Тема 4. «Дослідження граматичної системи мов та мовна типологія».</p> <p>Модуль 2. «Вступ до літературознавства»</p> <p>Тема 5. «Літературознавство як наука. Тематика й проблематика його досліджень»;</p> <p>Тема 6. «Основні етапи розвитку літературознавства. Літературознавчі школи»;</p> <p>Тема 7. Роди і жанри літератури; тропи; літературний процес: напрями, стилі, течії, епохи»;</p> <p>Тема 8. «Теорії літературної інтерпретації текстів».</p>
Форми поточного та підсумкового контролю	<p>Поточною формою контролю є тестування знань, навичок та умінь студентів, усні відповіді, виконання індивідуальних завдань. Дисципліна вивчається упродовж другого семестру на першому курсі. Підсумковою формою контролю є складання іспиту (2 семестр).</p>
Інструменти, обладнання та програмне забезпечення	<p>Платформа Moodle, обладнання Лабораторії прикладної лінгвістики та Центру державної мови та літератури, мультимедійні проєктори, робочий зошит, методичні вказівки, презентації, інтерактивна дошка.</p>

2. ПЕРЕДУМОВИ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ

Знання з української та іноземної мови отримані у школі. Паралельне вивчення семестрових дисциплін та програмні результати навчання з освітніх компонент:

Код (за ОП 2021 р.)	Назва навчальної дисципліни
ОК 13	Практична фонетика англійської мови
ОК 20	Українська мова та література
ОК 12	Практичний курс першої іноземної мови

3. ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Після завершення вивчення курсу «Вступ до мовознавства та літературознавства» здобувачами будуть досягнуті наступні програмні результати навчання (ПРН):

Символ результатів відповідно до Стандарту вищої освіти України: перший (бакалаврський) рівень, галузь знань 03 Гуманітарні науки, спеціальність 035 «Філологія»	Програмні результати навчання з дисципліни
РН 8. Знати й розуміти систему мови, загальні властивості літератури як мистецтва слова, історію мови і літератур, що вивчаються, і вміти застосовувати ці знання в професійній діяльності.	ПРН 8.1. Знати складові системи мови та мовознавчі терміни на їх позначення (фонетика, фонологія, лексика, лексикологія, морфологія, граматики, синтаксис, пунктуація тощо). ПРН 8.2. Знати і розуміти історичні передумови появи мовних явищ, імена

	<p>вчених, котрі запропонували ту чи іншу теорію.</p> <p>ПРН 8.3. Розуміти яким чином мовознавчі процеси вплинули на формування історії соціуму.</p>
<p>РН 12. Аналізувати мовні одиниці, визначати їхню взаємодію та характеризувати мовні явища і процеси, що їх зумовлюють.</p>	<p>ПРН 12. Здійснювати аналіз мовних одиниць та явищ на практиці, використовуючи набуті теоретичні знання з дисципліни;</p> <p>ПРН 12.2. Розуміти умови та причини появи мовних явищ, їх взаємозв'язок у системі розвитку мови та мов світу загалом.</p>
<p>РН 16. Знати й розуміти основні поняття, теорії та концепції обраної філологічної спеціалізації, уміти застосовувати їх у професійній діяльності.</p>	<p>ПРН 16.1. Знати і розуміти основні поняття, теорії та концепції лінгвістики;</p> <p>ПРН 16.2. Розуміти можливість використання набутих знань у розрізі вивчення інших профільних дисциплін.</p>

4. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ВСТУП ДО МОВОЗНАВСТВА ТА ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВА»

Змістовий модуль	Тематика занять, ключові слова
<p>Модуль 1.«Вступ до мовознавства»</p>	<p>Тема 1.«Мовознавство як наука, його структура та проблематика дослідження»</p> <p>1.1. Природа, сутність, функції та будова мови.</p> <p>1.2. Походження і розвиток мови.</p> <p>1.3. Мови світу, їх вивчення та генеалогічна класифікація.</p> <p style="text-align: center;"><i>Ключові слова: мовознавство, лінгвістика, конкретне, загальне, теоретичне, прикладне мовознавство, методи дослідження мови: історико-типологічний, структурний, описовий, метод аналізу;</i></p>

функції мови, диференціація мови, знак, знакова система, стилі мови, мовні одиниці; мовні гіпотези: звукосимволічна, звуконаслідувальна, вигукова, соціальна, моногенез, полігенез, диференціація та інтеграція мов; параметри розрізнення мов світу; спорідненість мов; генеалогічна класифікація мов; мовна сім'я.

Тема 2. «Фонетика і графіка як складові мовознавства»

2.1. Звуки мови, їх вивчення і класифікація.

2.2. Фонетичні одиниці та засоби. Фонетичні процеси. Лінгвістичний (функціональний) аспект у вивченні звуків.

2.3. Письмо.

Ключові слова: фонетика, голосний та приголосний звуки, класифікація, акустичний апарат; фонетичне членування, мовленнєвий потік, фраза, такт, монофтонг, поліфтонг, просодичні засоби мовлення, типи словесного наголосу, енкліза, прокліза, інтонація, гаплогія, дієреза, епентеза, метатеза, субституції звуків і гіперизмів, орфоєпія, транскрипція, фонетичні закони, диференційні й інтегральні ознаки фонем; фонологічна система мови; письмо, графіка, орфографія, ієрогліф, піктограма, абетка, буква.

Тема 3. «Аспекти вивчення лексики і фразеології у мовознавстві»

3.1. Слово та його значення. Лексико-семантичні категорії. Лексико-семантична система мови.

3.2. Історичні зміни словникового складу мови. Фразеологія. Лексикографія.

Ключові слова: слово, номінація, лексичне, денотативне, сигніфікативне і структурне значення слова, моносемія, полісемія, омонімія, синонімічний ряд, антонім, лексико-семантичні поля; лексика, запозичення, фразеологізм, фразеологічний тип, фразеологічна єдність, фразеологічні зрощення, лексикографія, словник.

	<p>Тема 4. «Дослідження граматичної системи мов та мовна типологія»</p> <p>4.1. Граматика. Граматичне значення. Граматичні категорії.</p> <p>4.2. Морфема і словоформа. Способи вираження граматичних значень. Частини мови.</p> <p>4.3. Словосполучення і речення.</p> <p>4.4. Типологічна класифікація мов.</p> <p><i>Ключові слова: граматика, морфологія, синтаксис, граматичне значення, граматична категорія, рід, число, відмінок, відміна, модальність, лексико-граматичні розряди; морфема, сегментні морфеми, суперсегментні морфеми, граматична форма слова, синтетичні способи вираження граматичних значень, афікс, частини мови; словосполучення, речення, актуальне членування речення; типи мов, типологічна класифікації мов, ізолятивні (кореневі), аглютинативні, інкорпуючі (полісинтетичні), флективні мови.</i></p>
<p>Модуль 2. «Вступ до літературознавства»</p>	<p>Тема 5. «Літературознавство як наука. Тематика й проблематика його досліджень»</p> <p>5.1. Літературознавство як наука, його структура. Основні та допоміжні галузі дисципліни, їх взаємозв'язок, формування поглядів на літературу, її роль та призначення.</p> <p>5.2. Зв'язок літературознавчої науки з гуманітарними дисциплінами (історія, соціологія, філософія, естетика, фольклористика, мовознавство).</p> <p><i>Ключові слова: літературознавство, література, теорія літератури, літературний твір як художнє ціле; література як вид мистецтва; художня умовність; художній образ; літературний рід: епос, лірика, драма; жанри: поетичні, прозові, малі, великі; літературний герой; структура художнього твору.</i></p> <p>Тема 6. «Основні етапи розвитку літературознавства.</p>

Літературознавчі школи»

6.1. Літературознавчі школи від ідей античної поетики до літературознавчих концепцій ХХ – початку ХХІ ст.

6.2. Вклад українських учених у розвиток світової літературознавчої думки.

6.3. Літературний текст. Інтертекст. Дискурс.

Ключові слова: літературні школи: міфологічна, культурно-історична, біографічна, психоаналітична, компаративізм, структуралізм; образна природа літератури; єдність змісту і форми в художньому творі; основні елементи змісту: тема, ідея, проблема, пафос; формотворчі складники художньої літератури: мотив, сюжет, композиція; інтертекст, літературний дискурс.

Тема 7. «Роди і жанри літератури. Тропи. Літературний процес: напрями, стилі, течії, епохи»

7.1. Система художньої мови на фонемному, лексичному та синтаксичному рівнях.

7.2. Засоби версифікації: квантитативна, силабічна, силаботонічна, тонічна системи віршування, народнопісенний вірш та верлібр, національні особливості версифікації, характер Шевченкового вірша.

7.3. Типологія літератури: поняття про роди і жанри літератури, зв'язок жанру і стилю, класифікація жанрової системи та дифузія жанрів.

Ключові слова: система та рівні художньої мови; система тропів (метафора, епітет, порівняння, метонімія, синекдоха, гіпербола, літота), еволюція художньої образності; літературний процес: напрям, стиль, течія, стилі епохи: ренесанс, бароко, класицизм, романтизм, реалізм, модернізм, постмодернізм; дифузія жанрів; засоби версифікації: квантитативна, силабічна, силаботонічна, тонічна системи віршування, народнопісенний вірш та верлібр, національні особливості версифікації, характер Шевченкового вірша; жанри епосу

	<p><i>(роман, роман-епопея, повість, оповідання, новела, нарис; фольклорні жанри епосу (казка, переказ, легенда, дума).</i></p> <p>Тема 8. «Теорії літературної інтерпретації текстів»</p> <p>8.1. Герменевтика як лінгвістична наука</p> <p>8.2. Особливості літературної інтерпретації давніх та сучасних текстів</p> <p><i>Ключові слова: герменевтика, літературна інтерпретація, літературний дискурс, семіотика, знак, символ, літературна традиція.</i></p>
--	---

5. СТРУКТУРА ДИСЦИПЛІНИ

Змістовий модуль	Тема	Лекції денна /заочна форма	Практичні денна /заочна форма	Самостійна робота денна /заочна форма
МОДУЛЬ 1	Тема 1	2/1	2/1	6/10
	Тема 2	2/1	2/1	8/12
	Тема 3	2/2	2/1	8/11
	Тема 4	2/1	2/1	8/11
Модуль 1, всього		8/5	8/4	30/44
МОДУЛЬ 2	Тема 5	2/1	2/1	8/10
	Тема 6	4/1	4/2	8/10
	Тема 7	2/1	2/1	8/10
	Тема 8	2/0	2/0	4/0
Модуль 2, всього		8/3	8/4	28/30
Всього 90		16/8	16/8	58/74

6. ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Тема 1. «Мовознавство як наука, його структура та проблематика дослідження»

- 1.1. Природа, сутність, функції та будова мови
- 1.2. Походження і розвиток мови
- 1.3. Мови світу, їх вивчення та генеалогічна класифікація

Ключові слова: мовознавство, лінгвістика, конкретне, загальне, теоретичне, прикладне мовознавство, методи дослідження мови:

історико-типологічний, структурний, описовий, метод аналізу; функції мови, диференціація мови, знак, знакова система, стилі мови, мовні одиниці; мовні гіпотези: звукосимволічна, звуконаслідувальна, вигуклова, соціальна, моногенез, полігенез, диференціація та інтеграція мов; параметри розрізнення мов світу; спорідненість мов; генеалогічна класифікація мов; мовна сім'я.

АУДИТОРНА РОБОТА

Завдання 1. *Наукова дискусія. Дайте відповідь на запитання. Це завдання можна виконувати також у вигляді вікторини або квесту.*

1. У чому полягає різниця між конкретним і загальним мовознавством?
2. Які лінгвістичні дисципліни виділяють у межах загального мовознавства?
3. Чим різняться теоретичне і прикладне мовознавство?
4. У якому стосунку перебуває «Вступ до мовознавства» до «Загального мовознавства»?
5. Назвіть проблематику дисципліни «Вступ до мовознавства».
6. З якими суспільними науками пов'язане мовознавство, і в чому полягає цей зв'язок?
7. З якими природничими науками пов'язане мовознавство? Які науки виникли на стику мовознавства і природничих наук?
8. Розкрийте взаємозв'язки мовознавства й філософії.
9. У яких значеннях вживається термін *метод* у мовознавчій літературі?
10. Розкрийте суть і завдання описового методу. Де цей метод знайшов практичне застосування?
11. Що є об'єктом дослідження порівняльно-історичного методу? Які прийоми використовує порівняльно-історичний метод?
12. Чим зіставний метод відрізняється від порівняльно-історичного? Яке практичне застосування має зіставний метод?
13. Яка мета структурного методу? В яких методиках реалізується структурний метод?
14. Чим структурний метод відрізняється від описового? Що в них спільне?
15. В чому полягає методика дистрибутивного аналізу?
16. У чому суть трансформаційного аналізу?
17. До вивчення яких мовних одиниць застосовують компонентний аналіз?
18. Які погляди на природу мови відомі в науці? Що доводить, що мова є суспільним, а не біологічним чи психічним явищем?
19. Назвіть основні функції мови.
20. У яких взаємозв'язках перебувають: мова і народ, мова й індивід, мова і класи та інші соціальні групи, мова і надбудова.
21. Що таке професійна і територіальна диференціація мови?

22. Чи є мова єдиним засобом мислення? Який тип мислення пов'язаний з мовою?
23. Що в мові є знаком? Чим відрізняється мова як знакова система від інших (штучних) знакових систем?
24. Як розрізнити мову і мовлення? Яке практичне значення має розмежування мови і мовлення?
25. Що означає «об'єктивний характер законів розвитку мови»?
26. Які причини викликають зміни в мові? Наведіть приклади мовних змін, зумовлених зовнішніми причинами; внутрішньомовними причинами.
27. Що таке диференціація та інтеграція мов?
28. До чого може призвести контактування мов?
29. Що таке піджини і креольські мови? Що спільне і відмінне між ними?
30. Чим характерні розвиток та функціонування мови в первіснообщинному суспільстві?
31. Як розвивалися і функціонували мови у феодальному суспільстві?
32. Які особливості функціонування мов у капіталістичному суспільстві? Чим відрізняється національна мова від мови народності?
33. Що було характерним для функціонування мов у тоталітарному соціалістичному суспільстві?
34. Назвіть учених, які заклали основи порівняльно-історичного мовознавства. Вкажіть на заслуги кожного з них.
35. Визначте поняття мовної сім'ї. Скільки мовних сімей є у світі? Назвіть основні мовні сім'ї.

Завдання 2. Дискурс на тему «Гіпотези походження мов».

- Ознайомтеся з інформацією про різновиди гіпотез походження мови.
- Визначте, прихильником якої гіпотези Ви є і чому.
- Підготуйте на картках 2-3 приклади-докази правомірності вподобаної Вами гіпотези.
- Підготуйте на картках 1-2 вислови вчених прихильників Вашої гіпотези, як докази-підтвердження Вашої думки.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ВИКОНАННЯ

Завдання 1. Ознайомтеся з теоретичним матеріалом до теми за підручником М. Кочерган «Вступ до мовознавства» (с. 7-98).

Завдання 2. Опрацюйте Робочий зошит зі Вступу до мовознавства (Карпенко, 2021) за темою заняття, дайте відповідь на запитання, письмово заповніть його (с. 3-12).

Завдання 3. Створіть хмарку тег або постер до теми так, щоб, дивлячись на нього, Ви могли вичерпно розповісти про тему заняття, пояснити ключові слова та проблематику.

Завдання 4. *Віртуальна-галерея* «Мови світу, їх генеалогічна

класифікація»

- Оберіть одну мовну сім'ю (див. підручник М. Кочерган с. 61-100).
- Підготуйте про неї міні-презентацію (3-4 слайди) за критеріями: користувачі, носії мови, особливості мови, зв'язок з культурою, перспективи розвитку.
- Розкажіть про неї, та дайте відповіді на запитання від одногрупників.

ДЖЕРЕЛА

1. Кочерган М.П. Вступ до мовознавства : підручник / М.П. Кочерган. – 3-тє вид. – Київ : Академія, 2008. – 302 с.
2. Робочий зошит зі Вступу до мовознавства для самостійної та аудиторної роботи для студентів спеціальності 035 «Філологія» за освітньо-кваліфікаційним рівнем – бакалавр / Упорядник С.Д. Карпенко. – Біла Церква, 2021. – с.40.
3. Презентація до теми на університетській платформі Moodle.
4. Мови світу, факти про їх популярність.
<https://www.youtube.com/watch?v=w6ViW4D9aIU>
5. Найскладніші мови світу <https://www.youtube.com/watch?v=S4P-EOcGRYc>
6. Найпоширеніші мови світу
https://www.youtube.com/watch?v=qhr_hTlSOnw
7. Енциклопедичний словник класичних мов / Л. Л. Звонська, Н. В. Корольова, О. В. Лазер-Паньків та ін. К. : ВПЦ «Київський університет», 2017. 552 с.
https://shron1.chtyvo.org.ua/Zvonska_Lesia/Entsyklopedychnyi_slovyk_klasychnykh_mov.pdf#page=51

Тема 2. «Фонетика і графіка як складові мовознавства»

- 2.1. Звуки мови, їх вивчення і класифікація.
- 2.2. Фонетичні одиниці та засоби. Фонетичні процеси Лінгвістичний (функціональний) аспект у вивченні звуків.
- 2.3. Письмо.

Ключові слова: фонетика, голосний та приголосний звуки, класифікація, акустичний апарат; фонетичне членування, мовленнєвий потік, фраза, такт, монофтонг, поліфтонг, просодичні засоби мовлення, типи словесного наголосу, енкліза, прокліза, інтонація, гаплогія, дієреза, епентеза, метатеза, субституції звуків і гіперизмів, орфоенія, транскрипція, фонетичні закони, диференційні й інтегральні ознаки фонем; фонологічна система мови; письмо, графіка, орфографія, ієрогліф, піктограма, абетка, буква.

АУДИТОРНА РОБОТА

Завдання 1. Наукова дискусія. Дайте відповідь на запитання. Це завдання можна виконувати також у вигляді вікторини або квесту.

1. Що є об'єктом вивчення фонетики?
2. Що є предметом вивчення зіставної фонетики?
3. Які прилади для вивчення звукової природи мови використовує експериментальна фонетика?
4. У чому полягає практичне значення фонетики?
5. З якими нелінгвістичними дисциплінами і як саме пов'язана фонетика?
6. Які є три аспекти у вивченні звуків?
7. Розкрийте сутність понять: «сила звука», «висота звука», «довгота звука», «тембр звука».
8. Які різновиди формант ви знаєте? Як ви розумієте термін «артикуляційна база»?
9. Які схеми класифікації голосних відомі в мовознавстві?
10. За якими параметрами класифікуються приголосні звуки?
11. Охарактеризуйте приголосні за акустичною ознакою.
12. Назвіть групи та підгрупи приголосних за місцем творення.
13. Які групи приголосних виділяють за пасивним артикулятором?
14. Назвіть групи приголосних, які розрізняються за способом творення.
15. Як характеризуються приголосні звуки за додатковою артикуляцією?
16. На які відрізки фонетично членується мовленнєвий потік?
17. Які теорії складу існують у мовознавстві?
18. Які просодичні засоби використовують у мовленні?
19. Назвіть типи словесного наголосу, які наявні в різних мовах.
20. Які різновиди змін звуків ви знаєте?
21. Назвіть позиційні зміни звуків, наведіть приклади.
22. У чому відмінність між кількісною та якісною редукцією?
23. Назвіть комбінаторні зміни звуків.
24. За якими ознаками можуть акомодуватися звуки?
25. Охарактеризуйте всі різновиди асиміляції. Чим відрізняється асиміляція від акомодатії?
26. Наведіть приклади: гаплогії, дієрези, епентези, метатези, субституції звуків і гіперизмів.
27. Чим історичні фонетичні зміни відрізняються від живих фонетичних процесів?
28. Які зміни звуків називають спонтанними?
29. Розкрийте поняття «функціональний аспект вивчення звуків».
30. У чому полягає різниця між диференційними й інтегральними ознаками фонем?
31. Чим різняться звук і фонема?
32. У яких позиціях можуть знаходитися фонемі в мовленнєвому потоці?
33. Що таке варіанти і варіації фонем? Наведіть приклади варіантів й

індивідуальних, територіальних та позиційних варіацій.

34. Як встановити для певних двох звуків, чи це різні фонemi, чи варіанти однієї фонemi?

35. Як встановити фонологічну систему мови, її фонемний склад?

36. У яких позиціях можуть знаходитися фонemi?

37. У чому полягає національно-мовна своєрідність фонологічних систем?

Завдання 2. Заповніть таблицю. За яким принципом орфографії пишуться слова:

	Принцип орфографії
укр. <i>спитати</i>	
<i>степовий</i>	
<i>лється</i>	
<i>бджолярство</i>	
<i>радість</i>	
<i>зздрість</i>	
<i>студентський</i>	
англ. <i>south</i> “південь”	
<i>white</i> “білий”	
<i>your</i> “ваш”	
нім. <i>erbauen</i> “побудувати”	
фр. <i>logique</i> “логічний”	
<i>Fraser</i> “креслити”	

Завдання 3. Вікторина «Фонетика і графіка»

- Підготуйте на картках 5-6 запитань-загадок за темою фонетика і графіка.
- На занятті об'єднайтеся у групи та створіть термінологічний кросворд.
- Обміняйтеся із іншими групами кросвордами, та розв'яжіть їх під час заняття.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ВИКОНАННЯ

Завдання 1. Ознайомтеся з теоретичним матеріалом до теми за підручником М. Кочерган «Вступ до мовознавства» (с. 102-180).

Завдання 2. Створіть хмарку тег або постер до теми так, щоб, дивлячись на нього, Ви могли вичерпно розповісти про тему заняття, пояснити ключові слова та проблематику.

Завдання 3. Опрацюйте Робочий зошит зі Вступу до мовознавства (Карпенко, 2021) за темою заняття, дайте відповідь на запитання, письмово заповніть його (с. 13-21).

Завдання 4. Підготуйте міні-перезнтацію про письмо, або один з

його видів. Презентуйте її та дайте відповіді на запитання одногрупників.

Орієнтовні запитання:

1. У чому полягає значення письма в історії суспільства?
2. Наведіть приклади предметного письма.
3. Назвіть етапи розвитку графічного письма.
4. Наведіть приклади піктографічного письма.
5. Де застосовують піктографію в наш час?
6. Які народи користуються ідеографічним письмом у наш час?
7. Які мови користуються силабічною системою письма?
8. Що є предметом графіки?
9. Які чотири сім'ї алфавітів існують на Землі?
10. Що є предметом орфографії?
11. Які принципи орфографії ви знаєте?

Завдання 5. Знайти і пояснити фонетичні процеси у текстах.

*** у текстах, словах і словосполученнях знайти фонетичні та графічні процеси і пояснити їх (приклади у кількості 8-12 додати у вигляді карток).

I. Найважливішу роль у консолідації суспільства відіграє мова. Як переконує світовий досвід, насамперед мова завжди лежала й лежить в основі духовного єднання людей у певну спільноту. «Найпримітивніші за своїм способом життя племена, яких могли вивчати етнографи, тобто племена австралійців, андаманців і бушменів, – свідчить один із дослідників, – не мають ніякої організації, являють собою всього лише групи людей, які мають свою особливу мову й усвідомлюють свою єдність». І далі: «Дуже істотною рисою, яка об'єднує плем'я, є передусім мова». І в сучасному світі, як стверджують соціологи, «спільна мова об'єднує людей», «спільна мова організовує досвід людей», «спільна мова також підтримує згуртованість суспільства».

II. З усіх слов'янських мов лише в українській і сербській (хорватській) мовах та ще в словенській (а також в іспанській та італійській, найближчих спадкоємцях латинської) дієслова в першій особі множини дійсного способу мають кінцівку -мо: *читаємо, чуємо, оремо, ходимо, стоїмо*. Майже однаково в обох мовах змінюються дієслова в наказовому способі, наприклад, у сербській (хорватській): *пиши, пишимо, пишите; чекај, чекајмо, чекајте*.

Чимало слів, які, здавалося б, є специфічно українськими, трапляються також у сербській (хорватській) мові в майже однаковому звучанні й з тим самим значенням. Ось, наприклад, деякі сербські слова: *вабити, вир, квочка, китица, кожух, коливо, котва* «кітва», *крок, кут, каївати, клекнути* «клякнути», *кудити* «гудити», *купати, кррки* «крихкий», *мршав* «миршавий», *наопако* «навпаки», *поготово* «поготів», *снага, треба* і т. п. Назви місяців у хорватській мові такі, як в українській, хоча й мають інше значення: *травень* – це «квітень», *липань* – «червень»,

српань – «липень», *листопад* – «жовтень», але *сечань* – «січень».

(за інтернет джерелом <http://prosvit.in.ua> › history-ukrainian-language)

ДЖЕРЕЛА

1. Кочерган М.П. Вступ до мовознавства : підручник / М.П. Кочерган. – 3-тє вид., стер. – Київ : Академія, 2008. – 302 с.
2. Робочий зошит зі Вступу до мовознавства для самостійної та аудиторної роботи для студентів спеціальності 035 «Філологія» за освітньо-кваліфікаційним рівнем – бакалавр / Упорядник С.Д. Карпенко. – Біла Церква, 2021. – с. 40
3. Презентація до теми на університетській платформі Moodle.
4. Енциклопедичний словник класичних мов / Л. Л. Звонська, Н. В. Корольова, О. В. Лазер-Паньків та ін.. — К. : ВПЦ «Київський університет», 2017. 552 с.
https://shron1.chtyvo.org.ua/Zvonska_Lesia/Entsyklopedychnyi_slovyk_klasychnykh_mov.pdf#page=51
5. Історія письма. Відеолекції. Ел. ресурс:
<https://www.youtube.com/watch?v=bL6sp7vyiz0>

Тема 3. «Аспекти вивчення лексики і фразеології у мовознавстві»

3.1. Слово та його значення. Лексико-семантичні категорії. Лексико-семантична система мови.

3.2. Історичні зміни словникового складу мови. Фразеологія. Лексикографія.

Ключові слова: *слово, номінація, лексичне, денотативне, сигніфікативне і структурне значення слова, моносемія, полісемія, омонімія, синонімічний ряд, антонім, лексико-семантичні поля; лексика, запозичення, фразеологізм, фразеологічний тип, фразеологічна єдність, фразеологічні зрощення, лексикографія, словник.*

АУДИТОРНА РОБОТА

Завдання 1. *Наукова дискусія. Дайте відповідь на запитання. Це завдання можна виконувати також у вигляді вікторини або квесту.*

1. Що вивчає лексикологія?
2. Що є предметом: загальної лексикології, конкретної лексикології, історичної лексикології, зіставної лексикології?
3. З яких наукових дисциплін складається лексикологія в її широкому тлумаченні?
4. Чим відрізняється слово від морфеми і словосполучення?
5. Назвіть основні ознаки слова.

6. Як класифікуються слова за способом номінації?
7. У чому полягає різниця між термінами слово і лексема?
8. Із яких компонентів складається лексичне значення?
9. Що таке денотативне, сигніфікативне і структурне значення слова?
10. У чому відмінність вживання однозначних слів від багатозначних?
11. Як виникає полісемія?
12. У чому відмінність між прямим і переносним значенням слова?
13. Які типи перенесення значень ви знаєте?
14. Що таке розширення і звуження значення?
15. Чи збігається поняття широкого значення з поняттям багатозначності?
16. Зіставте явище полісемії й омонімії. Що зближує і що розрізняє полісемію й омонімію?
17. Які різновиди омонімів існують у мові?
18. Наведіть приклади гомогенних і гетерогенних омонімів.
19. Назвіть суміжні з омонімією явища.
20. Яка роль омонімів у мовленні?
21. Які є типи синонімів?
22. Які різновиди часткових синонімів ви знаєте?
23. Як називається перше (стрижневе) слово синонімічного ряду?
24. Які різновиди синонімії ви знаєте?
25. Яку роль відіграють синоніми у мовленні?
26. Назвіть чотири типи антонімів.
27. У чому спільність і відмінність синонімії й антонімії?
28. Яка стилістична роль антонімії?
29. Чому гіперо-гіпонімію називають квазісинонімією?
30. Обґрунтуйте системність лексичної семантики.
31. На чому ґрунтується системність лексики?
32. Які різновиди парадигматичних відношень існують у лексикосемантичній системі?
33. На чому базується зв'язок між лексико-семантичними полями?
34. Як ви розумієте вираз: «безперервність семантичного простору мови»?
35. У чому полягає специфіка лексико-семантичних полів у різних мовах?
36. Якою є структура лексико-семантичного поля?
37. Як ви розумієте вираз: «польова структура лексико-семантичної системи»?
38. Який ще вимір системності лексичної семантики, крім парадигматичного, ви знаєте?
39. На які групи ділиться лексика за вживаністю?
40. Які слова належать до активної лексики?
41. Назвіть групи слів, що входять до пасивної лексики?
42. Що таке табу й евфемізми?
43. Як членується лексика за стилістичною класифікацією?
44. Назвіть основні групи слів, що входять до лексики високого стилю і лексики низького стилю.
45. Назвіть основні ознаки терміна.

46. Для чого потрібно знати стилістичну класифікацію лексики?
47. Розкрийте причини історичних змін у лексиці.
48. Яка відмінність між власне архаїзмами й історизмами?
49. Назвіть групи лексичних архаїзмів.
50. Які різновиди неологізмів ви знаєте?
51. Що таке авторські неологізми? Який ще існує термін для їх позначення?
52. Розкрийте причини лексичних запозичень.
53. Яка різниця між лексичними запозиченнями і кальками?
54. Опишіть шляхи та способи запозичень.
55. Яких змін зазнають запозичувані слова при їх адаптації в мові?
56. Які конкретно мови є найпотужнішими джерелами лексичних запозичень?
57. Як потрібно ставитися до іншомовних запозичень?
58. Як називається втрата словом своєї внутрішньої форми?
59. Назвіть принципи наукової етимології.
60. Чим народна (побутова) етимологія відрізняється від наукової етимології?
61. Назвіть основні ознаки фразеологізму.
62. Що зближує фразеологізм зі словом.
63. Що зближує і що різнить фразеологізм і вільне словосполучення?
64. Як виникають фразеологізми?
65. У чому виявляється національна специфіка фразеології?
66. Які типи фразеологізмів ви знаєте?
67. Чим різняться фразеологічні єдності від фразеологічних зрощень?
68. Що є предметом теоретичної лексикографії?
69. Які функції виконує практична лексикографія?
70. На які два типи діляться всі словники?
71. Яка відмінність між енциклопедичними і лінгвістичними словниками?
72. Які енциклопедичні словники ви знаєте?
73. На які дві групи поділяються лінгвістичні словники?
74. Перелічіть типи одномовних словників.
75. Які тлумачні словники ви знаєте?
76. Назвіть відомі вам історичні й етимологічні словники.
77. Для чого потрібні частотні й зворотні словники?
78. Охарактеризуйте відомі вам ідеографічні словники.
79. Які різновиди перекладних словників ви знаєте?
80. Назвіть найбільш важливі перекладні словники, що вийшли в Україні.

Завдання 2. Ярмарок фразеологізмів.

- Підготуйте 1 фразеологізм за такими критеріями: постер фразеологізму, контекст вживання, частота використання у мовленні, способи використання.
- Встановіть вартість вашого фразеологізму у балах (від 1 до 5). Обґрунтуйте свою думку.

Завдання 3. Гра «Ерудит». (матеріали: кольорова крейда і дошка; ватман і маркери)

Активно брати участь у створенні лексичного панно під час заняття.

Поділитися на команди. Кожна команда має крейду певного кольору. Якого кольору слова переважатимуть на панно, та команда й перемогла.

Ускладнити завдання можна обравши певну тематику для лексем (напр. побутова лексика, пестливі слова, географічні назви тощо).

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ВИКОНАННЯ

Завдання 1. Ознайомтеся з теоретичним матеріалом до теми за підручником М. Кочерган «Вступ до мовознавства» (с.181-260).

Завдання 2. Створіть хмарку тег або постер до теми так, щоб, дивлячись на нього, Ви могли вичерпно розповісти про тему заняття, пояснити ключові слова та проблематику.

Завдання 3. Опрацюйте Робочий зошит зі Вступу до мовознавства (Карпенко, 2021) за темою заняття, дайте відповідь на запитання, письмово заповніть його (с. 21-31).

Завдання 4. *Галерея есе. Лексикографія.*

Перегляньте презентацію на платформі Moodle про типи словників. Напишіть есе про значення словників для людства. Вузьку тему есе можна обрати самостійно. Наприклад: «Про що тлумачить тлумачний словник», «Чи легко писати словник синонімів?», «Про що може розповісти словник творів письменника?» тощо.

ДЖЕРЕЛА

1. Кочерган М.П. Вступ до мовознавства : підручник / М.П. Кочерган. – 3-тє вид., стер. – Київ : Академія, 2008. – 302 с.
2. Робочий зошит зі Вступу до мовознавства для самостійної та аудиторної роботи для студентів спеціальності 035 «Філологія» за освітньо-кваліфікаційним рівнем – бакалавр / Упорядник С.Д. Карпенко. – Біла Церква, 2021. – с.40
3. Презентація до теми на університетській платформі Moodle.
4. Енциклопедичний словник класичних мов / Л.Л. Звонська, Н.В. Корольова, О.В. Лазер-Паньків та ін. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2017. 552 с.
https://shron1.chtyvo.org.ua/Zvonska_Lesia/Entsyklopedychnyi_slovyk_klasychnykh_mov.pdf#page=51
5. Фразеологічний словник української мови. / Упорядники: Ужченко В.Д., Ужченко Д.В. - К.: Освіта, 1998. 224 с.
https://schoolplusnet.com/up_portfolio/2016-3-2-21-42-22_file_20.pdf
6. Таран О. «Арго-жаргон-сленг-загальний сленг» (стаття) // Актуальні проблеми філології та перекладознавства. – Вип. 16, 2019.

Тема 4. «Дослідження граматичної системи мов та мовна типологія»

- 4.1. Граматика. Граматичне значення. Граматичні категорії.
- 4.2. Морфема і словоформа. Способи вираження граматичних значень. Частини мови.
- 4.3. Словосполучення і речення.
- 4.4. Типологічна класифікація мов.

Ключові слова: *граматика, морфологія, синтаксис, граматичне значення, граматична категорія, рід, число, відмінок, відміна, модальність, лексико-граматичні розряди; морфема, сегментні морфеми, суперсегментні морфеми, граматична форма слова, синтетичні способи вираження граматичних значень, афікс, частини мови; словосполучення, речення, актуальне членування речення; типи мов, типологічна класифікації мов, ізолятивні (кореневі), аглютинативні, інкорпоруєчі, або полісинтетичні, флективні мови.*

АУДИТОРНА РОБОТА

Завдання 1. *Наукова дискусія. Дайте відповідь на запитання. Це завдання можна виконувати також у вигляді вікторини або квесту.*

1. Які різновиди граматики ви знаєте?
2. З яких розділів складається граматика?
3. Що є предметом морфології і синтаксису?
4. Яке місце в структурі мови займає граматика?
5. Які типи граматичних значень ви знаєте?
6. Як класифікують граматичні категорії?
7. Назвіть основні граматичні категорії.
8. Які типи значень властиві морфемам?
9. На яких два види поділяються всі морфеми?
10. Назвіть різновиди сегментних морфем. До кожного різновиду наведіть приклади.
11. Як класифікуються морфеми з функціонального погляду?
12. Як називається розділ мовознавства, який вивчає морфеми?
13. Чим відрізняється морфемний аналіз від словотворчого?
14. Що ви розумієте під способом вираження граматичних значень?
15. Які способи вираження граматичних значень називають синтетичними?
16. Назвіть основні синтетичні способи вираження граматичних значень.
17. Назвіть різновиди афіксального способу вираження граматичних значень.
18. Чим відрізняється фузія від аглютинації?
19. Які синтетичні способи вираження граматичних значень використовуються в іноземній мові, яку ви вивчаєте?

20. В яких мовах поширені такі синтетичні способи вираження граматичних значень, як внутрішня флексія і редуплікація?
21. Для якої мови великою мірою характерне словоскладання?
22. Назвіть випадки використання суплетивізму для вираження граматичних значень в українській та іноземній мові, яку ви вивчаєте.
23. Які аналітичні способи вираження граматичних значень вам відомі?
24. Які аналітичні способи вираження граматичних значень поширені в іноземній мові, яку ви вивчаєте?
25. Які основні критерії виділення частин мови ви знаєте?
26. Які допоміжні критерії використовують для визначення слів за частинами мови?
27. У чому полягає проблема провідного критерію?
28. Чи можна один і той самий критерій використовувати як провідний для класифікації слів за частинами мови в різних мовах?
29. Де зародилося вчення про частини мови?
30. Звідки бере свій початок європейська традиція класифікації слів за частинами мови?
31. Що розуміли під частинами мови в давній Греції?
32. Чи можливо побудувати однакоvu для всіх мов систему частин мови?
33. У чому полягає специфіка частин мови в різних мовах світу?
34. Яку синтаксичну конструкцію називають словосполученням?
35. Яка різниця між актантами і сирконстантами?
36. Як називають синтаксис, який вивчає словосполучення?
37. Чим синтаксичні словосполучення відрізняються від фразеологічних?
38. Які питання теорії словосполучення є дискусійними?
39. На які групи поділяються словосполучення за структурою?
40. Назвіть типи словосполучень у залежності від головного (стрижневого) слова.
41. Назвіть основні види словосполучень за характером виражених у них синтаксичних відношень.
42. Назвіть синтаксичні зв'язки між словами у словосполученні та реченні, які існують у мовах світу.
43. Якими засобами здійснюється прилягання?
44. Які, на вашу думку, є підстави розглядати інкорпорацію, замикання й ізафет як типи синтаксичного зв'язку?
45. Назвіть основні властивості речення, які його відрізняють від інших структурних одиниць мови.
46. Які два аспекти виділяють у реченні?
47. Яким терміном називають речення, коли його розглядають як одиницю мовлення?
48. Назвіть граматичні ознаки речення.
49. Яка роль інтонації в оформленні речення?
50. Які комунікативні типи речень ви знаєте?
51. Назвіть структурні типи простого речення.
52. У чому різниця між односкладними і двоскладними реченнями?

53. Поясніть, що таке пропозиція і модус.
54. Які засоби актуального членування речення використовуються в мовах світу?
55. Яку класифікацію мов називають типологічною?
56. Чим типологічна класифікація відрізняється від генеалогічної?
57. Чому не бажано вживати термін *морфологічна класифікація* мов як синонім терміна *типологічна класифікація* мов?
58. Які вчені зробили вагомий внесок у типологічне мовознавство?
59. Які типи мов виділяють за типологічною класифікацією?
60. Охарактеризуйте кореневі (ізолюючі) мови. Обґрунтуйте, чому їх не можна називати аморфними.
61. У чому полягає особливість аглютинативного типу мов?
62. Які мови належать до аглютинативного типу?
63. Які мови називають інкорпоруючими, або полісинтетичними?
64. Чим відрізняються флективні мови від аглютинативних?
65. На які два підтипи поділяють флективні мови?
66. Чи бувають чисті типи мов?
67. Чому типологічна класифікація не є історичною?
68. У чому помилявся В. Гумбольдт, даючи оцінку характеристику типам мов?

Завдання 2. *Скласти кросворд «Цікаве мовознавство».*

Поділитися на групи. Жеребкуванням обрати тему для кросворду. Обмінятися готовими кросвордами в групах і розв'язати упродовж заняття. Перемагає та команда, яка використала у кросворді найбільшу кількість слів-термінів зі своєї теми.

Орієнтовні теми для кросвордів:

1. Граматика;
2. Морфема й словотвір;
3. Словосполучення та речення.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ВИКОНАННЯ

Завдання 1. Ознайомтеся з теоретичним матеріалом до теми за підручником М. Кочерган «Вступ до мовознавства» (с. 252-330).

Завдання 2. Створіть хмарку тег або постер до теми так, щоб, дивлячись на нього, Ви могли вичерпно розповісти про тему заняття, пояснити ключові слова та проблематику.

Завдання 3. Опрацюйте Робочий зошит зі Вступу до мовознавства (Карпенко, 2021) за темою заняття, дайте відповідь на запитання, письмово заповніть його (с. 31-39).

Завдання 4. «Казка про мову». Зробити міні-презентацію до теми «Типологічна класифікація мов» у вигляді казки. Презентувати її на практичному занятті.

Орієнтовна тематика:

1. Кореневі (ізолюючі) мови;
2. Аглютинативні мови;
3. Інкорпоруючі (полісинтетичні) мови;
4. Флективні мови.

ДЖЕРЕЛА

1. Кочерган М.П. Вступ до мовознавства : підручник / М.П. Кочерган. – 3-тє вид., стер. – Київ : Академія, 2008. – 302 с.
2. Робочий зошит зі Вступу до мовознавства для самостійної та аудиторної роботи для студентів спеціальності 035 «Філологія» за освітньо-кваліфікаційним рівнем – бакалавр / Упорядник С.Д. Карпенко. – Біла Церква, 2021. – с.40
3. Презентація до теми на університетській платформі Moodle.
4. Енциклопедичний словник класичних мов / Л. Л. Звонська, Н. В. Корольова, О. В. Лазер-Паньків та ін. К.: ВПЦ «Київський університет», 2017. 552 с.
https://shron1.chtyvo.org.ua/Zvonska_Lesia/Entsyklopedychnyi_slovyk_klasychnykh_mov.pdf#page=51
5. Мовознавча концепція В. фон Гумбольдта (стаття). Ел. ресурс:
https://vuzlit.com/873241/movoznavcha_kontseptsiya_gumboldta

МОДУЛЬ 2. «ВСТУП ДО ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВА»

Тема 5. «Літературознавство як наука. Тематика й проблематика його досліджень»

5.1. Літературознавство як наука, його структура. Основні та допоміжні галузі дисципліни, їх взаємозв'язок, формування поглядів на літературу, її роль та призначення.

5.2. Зв'язок літературознавства з гуманітарними дисциплінами (історія, соціологія, філософія, естетика, фольклористика, мовознавство та інші).

5.3. Художні напрями в літературі.

Ключові слова: літературознавство, література, теорія літератури, літературний твір як художнє ціле; література як вид мистецтва; художня умовність; художній образ; літературний рід: епос, лірика, драма; жанри: поетичні, прозові, малі, великі; літературний герой; структура художнього твору.

АУДИТОРНА РОБОТА

Завдання 1. Наукова дискусія. Дайте відповідь на запитання. Це завдання можна виконувати також у вигляді вікторини або квесту.

1. Охарактеризуйте структуру літературознавства.

2. Чи може бути висвітлення історії літератури об'єктивним?
3. До якого способу мислення належить теорія літератури?
4. Що є предметом вивчення літературознавства?
5. Дайте визначення поняттю «літературознавчий термін».
6. Як оволодіти «мовою літературознавства»?
7. У чому виявляється зв'язок літературознавства та лінгвістики?
8. Яка роль історичних знань в опануванні науки про літературу?
9. Чому літературознавець має знати психологію?
10. Чи можна назвати літературознавство філософією літератури?
11. Як мислиться мовлене і написане Слово у Біблії?
12. Порівняйте естетичні концепції Платона та Арістотеля.
13. Що середньовічна естетика вважала джерелом краси?
14. Як філософія Нового часу вплинула на зміни в уявленнях про літературу?
15. Охарактеризуйте підходи до тлумачення літературної творчості, які поширились у ХХ ст.
16. У яких формах побутувала літературознавча думка у давній період розвитку української літератури?
17. Що головне в літературній творчості: психологія чи соціалізація особистості?
18. З'ясуйте відмінності між поняттями «творчі здібності» і «художній талант».
19. Від яких чинників залежить розвиток творчих здібностей?
20. Чи може народитися творчий задум без попередньої «роботи» почуттів і думок?
21. Що впливає на реалізацію творчого задуму?
22. Поясніть психологічну природу творчого натхнення.
23. Чи можливе написання літературного твору без натхнення?
24. Чим можна пояснити звички письменників у процесі творчої роботи?
25. Що сприяє стабільності у творчій роботі?
26. У чому полягає відмінність між впливами і запозиченнями?
27. Чи існує у літературному розвитку прогрес?
28. З'ясуйте відмінність між наслідуванням та епігонством.
29. Чи актуальне нині травестування в літературі?

Завдання 2. Гра «Ерудит»

Дайте характеристику та наведіть приклади одного з напрямів у літературі (класицизм, просвітництво, романтизм, реалізм, модернізм).

Для виконання завдання:

- поділити студентів на групи по 4-6 осіб;
- жеребкуванням обрати тему літературного напрямку;
- для розкриття теми, студенти можуть скористатися знаннями отриманими в попередньому семестрі з курсу «Українська література».

Візуалізувати відповідь можна за допомогою виготовленої тематичної хмаринки, постера або міні-презентації. Виконання аудиторної роботи

студентів варто обмежувати часом (на підготовку відповіді до 20 хв).

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ВИКОНАННЯ

Завдання 1. Опрацювати теоретичний матеріал до теми за відповідним розділом підручника П. Білоус (с. 7-40; с. 57-88)

http://eprints.zu.edu.ua/22600/1/Vstup_do_literaturoznavstva%20%281%29.pdf

Завдання 2. Створіть тематичну хмаринку або постер до теми так, щоб, дивлячись на нього, Ви могли вичерпно розповісти про тему заняття, пояснити ключові слова та проблематику.

Завдання 3. За хрестоматією Н.І. Бернадська «Вступ до літературознавства» (*Розділ 1. Сутність мистецтва*) опрацюйте наступні наукові статті, визначте роль та завдання естетики у мистецтві в цілому та в літературі (випишіть цитати, що допоможуть Вам розкрити відповідь):

https://library.udpu.edu.ua/library_files/369976.pdf

1. Ф. Шіллер. Листи про естетичне виховання людини (1793-1795) (мистецтво як ігрова спонука)
2. Г. В. Ф. Гегель. Лекції з естетики (прочитані в 1817 і 1819 рр. і в 1820—1821 рр.) (зміст і форма в мистецтві)
3. В. Гюго. Передмова до «Кромвеля» (1827) (умовність мистецтва)
4. І. Франко. Із секретів поетичної творчості (1898-1899) (мислення образне та логічне)
5. І. Франко. Із секретів поетичної творчості (специфіка образу в різних видах мистецтва)
6. О. Потебня. Із записок з теорії словесності (1905) (родова ознака поезії і її видова відмінність)
7. Є. Маланюк. Думки про мистецтво (1923) (естетична природа мистецтва)
8. Х. Ортега-І-Гассет. Дегуманізація мистецтва (1925) (основні тенденції мистецтва художнього авангарду)
9. Б.-І. Антонич. Національне мистецтво. Спроба ідеалістичної системи мистецтва (1933) (предмет і функція мистецтва)

Завдання 4. Розв'язати літературознавчий кросворд (див. Додаток, кросворд 1, 2).

ДЖЕРЕЛА

1. Вступ до літературознавства. Хрестоматія : Навч. посібник / Упоряд. Н.І. Бернадська. Ел. рес.: https://library.udpu.edu.ua/library_files/369976.pdf
2. Вступ до літературознавства. Пос. / Упор. М. Моклиця. – Луцьк, 2011. 467 с. <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/818/1/vstup%20literat.pdf>
3. Вступ до літературознавства. Навчальний посібник. / Упорядник П.В. Білоус. – Київ, 2011. – 335 с.

http://eprints.zu.edu.ua/22600/1/Vstup_do_literaturoznavstva%20%281%29.pdf

4. Теорія літератури: (підручник) / О. А. Галич, В. М. Назарець,

Є. М. Васильєв; за наук. ред. О. А. Галича. – Київ : Либідь, 2001. – 488 с.

https://shron1.chtyvo.org.ua/Vasyliiev_Yevhen/Teoriia_literatury_vyd_2005.pdf?

5. Мистецтво <https://www.youtube.com/watch?v=buLqIBpRgY8>

Тема 6. «Основні етапи розвитку літературознавства. Літературознавчі школи»

6.1. Літературознавчі школи від ідей античної поетики до літературознавчих концепцій XX – початку XXI ст.

6.2. Вклад українських учених у розвиток світової літературознавчої думки.

6.3. Літературний текст. Інтертекст. Дискурс.

Ключові слова: літературні школи: міфологічна, культурно-історична, біографічна, психоаналітична, компаративізм, структуралізм; образна природа літератури; єдність змісту і форми в художньому творі; основні елементи змісту: тема, ідея, проблема, пафос; формотворчі складники художньої літератури: мотив, сюжет, композиція; інтертекст, літературний дискурс.

АУДИТОРНА РОБОТА

Завдання 1. Наукова дискусія. Дайте відповідь на запитання. Це завдання можна виконувати також у вигляді вікторини або квесту.

1. Визначте основні наукові засади міфологічної школи.
2. Чи не застарів біографічний метод для використання у сучасних літературознавчих студіях?
3. У чому виявляється обмеженість філологічного методу?
4. Як співвідноситься культурно-історичний метод із сучасною культурологією?
5. Як можна застосувати компаративістику до віршування?
6. Чим схожі психоаналіз і феноменологія?
7. Що таке «горизонт сподіваного» у сприйманні літературного твору?
8. Як пов'язані між собою структуралізм і семіотика?
9. Чим відрізняється художній світ від реальної дійсності?
10. Що означає сприймати літературу як літературу?
11. Що робить мову художньою інформацією?
12. Звідки беруться емоції в літературному слові?
13. Поясніть психологічний підтекст співпереживання у процесі сприймання художнього твору.
14. Пригадайте і розкажіть про літературний твір, який справив на вас сильне емоційне враження.
15. Чи має література лікувальні властивості?
16. Який зміст вкладають у поняття «катарсису» сучасні науковці?

17. Наведіть приклади «надміру емоцій» у літературному творі.
18. Яка роль уяви, фантазії, асоціацій читача у сприйманні художнього твору?
19. Порівняйте об'єкт літературного зображення в реалізмі та модернізмі.
20. Що таке умовність мистецтва слова?
21. У чому ви вбачаєте призначення літератури?
22. Яке ви ставитеся до «масової» літератури?
23. Яка функція літератури пріоритетна в сучасному суспільстві?
24. Охарактеризуйте синкретичне мистецтво архаїчної доби.

Завдання 2. Галерея цитат.

Підготовлені цитати за хрестоматією розмістіть у вигляді галереї. Проведіть екскурсію для однокласників, розповівши хто її автор, з якого твору ця цитата та який її зміст і значення. У режимі он-лайн навчання можна підготувати презентацію з цитат та зробити подібну екскурсію.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ВИКОНАННЯ

Завдання 1. Опрацювати теоретичний матеріал до теми за відповідним розділом підручника П. Білоус (с. 40-55)

http://eprints.zu.edu.ua/22600/1/Vstup_do_literaturoznavstva%20%281%29.pdf

; за М. Моклиця (с. 339-349)

<https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/818/1/vstup%20literat.pdf>

Завдання 2. Створіть хмарку тег або постер до теми так, щоб, дивлячись на нього, Ви могли вичерпно розповісти про тему заняття, пояснити ключові слова та проблематику.

Завдання 3. За хрестоматією Н.І. Бернадська «Вступ до літературознавства» (Розділ 2. Література як вид мистецтва) опрацюйте наступні наукові статті, випишіть цитати, що допоможуть Вам розкрити деталі відповіді: https://library.udpu.edu.ua/library_files/369976.pdf

1. Квінт Гораций Флакк. До Пісонів (19-14 рр. до н.е.) (закони мистецтва слова)
2. Г. Е. Лессінг. Лаокоон, або Про межі малярства й поезії (1766) (словесний художній образ та освоєння поезією часу та простору)
3. Ф. Шіллер. Про наївну і сентиментальну поезію (1794-1796) (два типи художньої творчості)
4. Г. В. Ф. Гегель. Лекції з естетики (про поезію)
5. О. Потебня. Думка й мова (1862) (внутрішня форма образу)
6. І. Франко. Поезія і її становисько в наших временах (1876) (сутність предмету поезії)
7. І. Франка. Із секретів поетичної творчості (психологія поетичного образу)
8. І. Франко. Із поезій Павла Думки (1890) (художній образ, пластичність його зображення та індивідуалізація)

9. Й. Гейзінга. Homo Ludens (1938) (гра й поезія)

Завдання 4. Оберіть поезію та проаналізуйте в ній міру художності, ритмо-мелодичні засоби, встановіть вид римування.

Завдання 5. Розв'язати літературознавчий кросворд (див. Додаток, кросворд 3).

ДЖЕРЕЛА

1. Вступ до літературознавства. Хрестоматія : Навч. посібник / Упоряд. Н.І. Бернадська. Ел. рес.: https://library.udpu.edu.ua/library_files/369976.pdf
2. Вступ до літературознавства. Посібник. / Упорядник Марія Моклиця. – Луцьк, 2011. – 467 с.
<https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/818/1/vstup%20literat.pdf>
3. Вступ до літературознавства. Навчальний посібник. / Упорядник П.В. Білоус. – Київ, 2011. – 335 с.
http://eprints.zu.edu.ua/22600/1/Vstup_do_literaturoznavstva%20%281%29.pdf
5. Галич, О. А. Теорія літератури [Текст] : (підручник) / О. А. Галич, В. М. Назарець, Є. М. Васильєв; за наук. ред. О. А. Галича. – Київ : Либідь, 2001. – 488 с.
https://shron1.chtyvo.org.ua/Vasyliiev_Yevhen/Teoriia_literatury_vyd_2005.pdf?

Тема 7. «Роди і жанри літератури. Тропи. Літературний процес: напрями, стилі, течії, епохи»

- 7.1. Система художньої мови на фонемному, лексичному та синтаксичному рівнях.
- 7.2. Засоби версифікації: квантитативна, силабічна, силабо-тонічна, тонічна системи віршування, народнопісенний вірш та верлібр, національні особливості версифікації, характер Шевченкового вірша.
- 7.3. Генологія: поняття про роди і жанри літератури, зв'язок жанру і стилю, класифікація жанрової системи та дифузія жанрів.

Ключові слова: система та рівні художньої мови; система тропів (метафора, епітет, порівняння, метонімія, синекдоха, гіпербола, літота), еволюція художньої образності; літературний процес: напрям, стиль, течія, стилі епохи: ренесанс, бароко, класицизм, романтизм, реалізм, модернізм, постмодернізм; дифузія жанрів; засоби версифікації: квантитативна, силабічна, силабо-тонічна, тонічна системи віршування, народнопісенний вірш та верлібр, національні особливості версифікації, характер Шевченкового вірша; жанри епосу (роман, роман-епопея, повість, оповідання, новела, нарис; фольклорні жанри епосу (казка, переказ, легенда, дума).

АУДИТОРНА РОБОТА

Завдання 1. Наукова дискусія. Дайте відповідь на запитання. Це завдання можна виконувати також у вигляді вікторини або квесту.

1. Чому література належить до універсальних видів мистецтва?
2. Коли слово перетворюється на образ?
3. Поясніть вислів: «Література – це віртуальна дійсність».
5. Чим зумовлена емоційність художньої мови твору?
6. Які існують художні форми перекодування літературних творів на мову живопису?
7. У чому полягає схожість між віршуванням і музикою?
8. Коли зароджується словесна творчість, призначена для гри?
9. Назвіть літературні твори, за якими були написані сценарії для кінофільмів.
10. Що таке перформенс? Які види мистецтва він поєднує?
11. Чи є приклади зв'язку літератури із хореографією?
12. Наведіть приклади пластичних і непластичних образів.
13. Що таке «прообраз», «прототип»?
14. На конкретному літературному прикладі покажіть структуру образу-персонажа.
15. Які класифікації поетичних образів можливі ще, крім наведених у посібнику?
16. Які конкретно-чуттєві образи переважають у поезії?
17. Чи доцільні з погляду «художньої правди», «правди факту» домисел і вимисел у літературному творі?
18. Які традиційні образи вам траплялись у творах сучасних авторів?
19. Чи можливо уникнути літературних стереотипів у творчості?
20. Поясніть, що таке архаїчне синкретичне мистецтво.
21. Як сформувалася ритмічна словесна творчість?
22. Назвіть джерела епічної творчості.
23. Що лежить в основі формування драматичного мистецтва?
24. Наведіть приклади міжродових літературних творів.
25. Який із ліричних жанрів найпоширеніший у сучасній літературі?
26. У чому полягає відмінність між поезією і прозою?
27. Яким літературним родам і жанрам приділено найбільше уваги у «Поетиці» Арістотеля?
28. Охарактеризуйте сучасну жанрову систему в українській літературі.
29. Чи може бути розмовна мова компонентом літературної?
30. Які художні функції відіграють у літературному тексті синоніми й антоніми?
31. Наведіть приклади архаїзмів, історизмів у поезії Т. Шевченка.
32. Як ви ставитеся до використання у літературних творах ненормативної лексики? Чи сприяє це художньому вираженню?
33. Поміркуйте над питанням, коли і за яких умов виникло метафоричне

мовлення.

34. З'ясуйте зміст алегорії у байці Л. Глібова «Вовк та Ягня».
35. Який стилістичний засіб сприяє пишномовності в літературному творі?
36. Які за жанром твори вимагають використання у них риторичних фігур?
37. Чи творять фонетичні засоби поетичні образи?

Завдання 2. Гра «Словесний художник».

Оберіть літературний твір. Продемонструйте систему образів на конкретному прикладі літературного твору. Для виконання завдання можна використати тематичну хмаринку або постер.

Завдання 3. Гра «5 хвилин для творчості».

Для розкриття завдання зробіть схеми або малюнки.

Варіант I. Прочитайте вірш Лесі Українки «Стояла я і слухала весну». З'ясуйте образний лад вірша.

Варіант II. Доберіть назви літературних творів, які виражають зміст за допомогою символів.

Варіант III. Визначте в образі «Затишно дітям в пазусі казок» (Ліна Костенко) абстрактне і конкретне, загальне й одиничне, раціональне й емоційне, об'єктивне і суб'єктивне.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ВИКОНАННЯ

Завдання 1. Опрацювати теоретичний матеріал до теми за відповідним розділом підручника М. Моклиця (с. 12-67; с. 103-125; с. 251-300)

<https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/818/1/vstup%20literat.pdf>

Завдання 2. Створіть тематичну хмаринку або постер до теми так, щоб, дивлячись на нього, Ви могли вичерпно розповісти про тему заняття, пояснити ключові слова та проблематику.

Завдання 3. За хрестоматією Н.І. Бернадська «Вступ до літературознавства» (Розділ 4. Художня форма; Розділ 6. Літературні роди і жанри) опрацюйте наступні наукові статті, випишіть цитати, що допоможуть Вам розкрити деталі відповіді:

https://library.udpu.edu.ua/library_files/369976.pdf

Розділ 4.

1. Г. В. Ф. Гегель. Лекції з естетики (колізії в дії)
2. Б. Шоу. Квінтесенція ібсенізму (1891) (типи дії в драмі)
3. О. Потебня. Із записок з теорії словесності (про властивості слова, тропи)
4. О. Потебня. Із записок з теорії словесності (види поетичної алегоричності)
5. І. Франко. До історії коломийкового розміру (1914)
6. О. Білецький. У майстерні художника слова (1923) (зображення характерів і речей у літературному творі)
7. Г. Майфет. Природа новели (1929) (поетика вставної новели)

8. В. Ковалевський. Рима. Ритмічні засоби українського вірша (1965) (становлення і розвиток римування)
9. М. Коцюбинська. Література як мистецтво слова (1965) (деталь у художньому творі)
10. Т. Сидоренко. Від класичних нормативів до верлібру (1980) (вільний вірш у його відношенні до традиційних систем віршування)

Розділ 6.

1. Арістотель. Поетика (про наслідування в мистецтві, трагедію, комедію, епічну поему)
2. Я. Буало. Мистецтво поетичне (1674) (жанрові різновиди творів)
3. Д. Дідро. Парадокс про актора (1773-1778) (шляхи творення художнього образу на сцені)
4. Я.В. Гете і Ф. Шіллер. Про епічну і драматичну поезію (1797)
5. Т.В.Ф. Гегель. Лекції з естетики (особливості епосу, лірики, драми і роману)
6. І. Франко. Влада землі в сучасному романі (1891) (історичний розвиток жанру роману)
7. І. Франко. Русько-український театр (1894) (драматична література в Україні)
8. Леся Українка. Європейська соціальна драма в кінці ХІХ ст. (1901)
9. М. Вороний. Театральне мистецтво і український театр (1913) (особливості драми і її еволюція)
10. М. Вороний. Драма живих символів (1913) (поетика неореалістичної драми)
11. Х. Ортега-І-Гассет. Думки про роман (1925)
12. Г. Нудьга. Українська балада (1970) (історія та жанрові ознаки балади)

Завдання 4. Оберіть п'єсу або невеликий прозовий твір, проаналізуйте його відповідність щодо теоретичних канонів жанру, до якого він належить.

ДЖЕРЕЛА

1. Вступ до літературознавства. Хрестоматія : Навч. посібник / Упоряд. Н.І. Бернадська. Ел. рес.: https://library.udpu.edu.ua/library_files/369976.pdf
2. Вступ до літературознавства. Посібник. / Упорядник Марія Моклиця. – Луцьк, 2011. – 467 с.
<https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/818/1/vstup%20literat.pdf>
3. Вступ до літературознавства. Навчальний посібник. / Упорядник П.В. Білоус. – Київ, 2011. – 335 с.
http://eprints.zu.edu.ua/22600/1/Vstup_do_literaturoznavstva%20%281%29.pdf
6. Галич, О. А. Теорія літератури [Текст] : (підручник) / О. А. Галич, В. М. Назарець, Є. М. Васильєв; за наук. ред. О. А. Галича. – Київ : Либідь,

Тема 8. «Теорії літературної інтерпретації текстів»

8.1. Герменевтика як лінгвістична наука

8.2. Особливості літературної інтерпретації давніх та сучасних текстів

Ключові слова: герменевтика, літературна інтерпретація, літературний дискурс, семіотика, знак, символ, літературна традиція.

АУДИТОРНА РОБОТА

Завдання 1. Наукова дискусія. Дайте відповідь на запитання. Це завдання можна виконувати також у вигляді вікторини або квесту.

1. Зв'язок герменевтики з іншими науками.
2. Теорії походження герменевтики: кабалістична та християнська.
3. Сакральні традиції народів як об'єкт дослідження герменевтики.
4. Каста жреців як сподвижники герменевтики.
5. Людська свідомість як об'єкт і предмет пізнання.
6. Герменевтика як мистецтво тлумачення текстів.
7. Поняття про галузеву герменевтику.
8. Періодизація історії герменевтики: еллінський, християнський, протестантський.
9. Вчені-герменевти (Платон, Арістотель, В. Гумбольдт, М. Лютер, В. Дільтей, М. Гайдегер та інші).
10. Герменевтичне коло Г. Гадамера («Істина і метод»).
11. Вчення про дух народу В. Вульфа та О. Потебні.
12. Літературна герменевтика чи інтерпретація?
13. Методи вивчення у герменевтиці.
14. Дж. Локк «Есе про людське розуміння», М. Гайдегер «Буття і час».
15. Диспут герменевтики ХХ ст. Погляди вчених різних країн.
16. Герменевтика у відчизняній науці (Г. Сковорода, П. Юркевич, О. Потебня, І. Франко, П. Чижевський).
17. Герменевтика стилю (Т. Возняк, В. Цибулько, Л. Копаниця, Є. Пашковський).

Завдання 2. Гра «Готуюся до лекції». За однією з тем створіть план-конспект, презентуйте його та аргументуйте позиції свого вибору питань до плану.

Орієнтовна тематика:

1. Джерела герменевтики.
2. Історія герменевтики.
3. Розвиток герменевтики у ХХ ст.

4. Літературна герменевтика.
5. Розвиток знання про герменевтику.
6. Методи дослідження у герменевтиці.
7. Проблематика українських досліджень з герменевтики.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ВИКОНАННЯ

Завдання 1. Опрацювати теоретичний матеріал до теми за відповідним розділом підручника М. Моклиця (с. 349-361)

<https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/818/1/vstup%20literat.pdf>

Завдання 2. До питання «Типологія концепцій герменевтики за Дж. Блейчером (романтична, епістемологічна, філософська, радикальна, критична, феноменологічна)» створіть хмарку тег або постер так, щоб, дивлячись на нього, Ви могли вичерпно дати відповідь, пояснити ключові слова та проблематику.

Завдання 3. Перегляньте одну з монографій (С. Квіт «Герменевтика стилю» або Ю. Ковалів «Літературна герменевтика»), випишіть цитати, що допоможуть Вам розкрити деталі відповіді стосовно предмета досліджень вченого.

Завдання 4. Використовуючи «Герменевтичне коло» Г. Гадамера (за працею «Істина і метод»), зробіть спробу інтерпретації художнього твору обраного довільно.

ДЖЕРЕЛА

1. Вступ до літературознавства. Посібник. / Упоряд. М. Моклиця. – Луцьк, 2011. – 467 с.
<https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/818/1/vstup%20literat.pdf>
2. Квіт С. Герменевтика стилю: монографія. – Київ, 2011. – 144 с.
3. Герменевтика // Літературознавчий словник-довідник / за ред. Р.Т. Гром'яка, Ю. І. Коваліва, В. І. Теремка. Київ: ВЦ «Академія», 2007. С. 153.
4. Герменевтика // Літературознавча енциклопедія: у 2 т. / Уклад. Ю.І. Ковалів. Київ, 2007. Т. 1. – С. 220-221.
<https://archive.org/stream/literaturoznachat1#page/n219/mode/2up>
5. Гадамер Г.-Г. Істина і метод. Пер. з нім. – Київ, 2000.
6. Еко У. Роль читача. Дослідження з семіотики текстів. [пер. з англ.]. – Львів, 2004. 384 с.
7. Ковалів Ю. Літературна герменевтика: монографія. – Київ, 2008. – 240 с.
8. Лановик З. Hermeneutica Sacra: монографія. – Тернопіль, 2006. – 587 с.
9. Фрай Н. Великий код: Біблія і література / Нортроп Фрай; [пер. з англ.]. – Львів, 2010. – 362 с.

7. МЕТОДИ НАВЧАННЯ

У системі вивчення дисципліни використовується комплекс методів навчання: від пояснювально-ілюстративного та репродуктивного – до максимально продуктивних – проблемного, евристичного та дослідницько-пошукового.

В аспекті передачі і сприйняття навчальної інформації переважають словесні (розповідь, бесіда); наочні (ілюстрація, демонстрація); в аспекті логічності мислення: пояснювально-ілюстративні; репродуктивні; проблемного викладу; індуктивні та дедуктивні; частково-пошукові; дослідницькі; в аспекті керування навчанням: навчальна робота під керівництвом викладача; самостійна робота.

Також використовуються методи активізації та мотивації освітньо-пізнавальної діяльності в аспекті діяльності в колективі: методи стимулювання і мотивації обов'язку і відповідальності в навчанні (роз'яснення мети, навчального предмета); вимога до вивчення предмета); методи активізації: навчальна дискусія (обмін думками); аналіз конкретних ситуацій; мозкова атака; дискусія та диспут; в аспекті самостійної діяльності: навчальний модуль, тести.

****В умовах змішаної та дистанційної моделей навчання, коли взаємодія з викладачем відбувається за допомогою застосунків Zoom чи Google Meet для відео конференцій, освітньої платформи Moodle BNAU для виконання самостійних дослідницьких і підсумкових тестових завдань, файлообмінних соціальних мереж Telegram, інтерактивна складова навчання здобувачів вищої освіти доповнюється іншими застосунками для зворотного зв'язку: google-форми для опитувань, Google Classroom тощо.*

8. ФОРМИ ПОТОЧНОГО ТА ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

Під час вивчення освітнього компоненту «Вступ до мовознавства та літературознавства» здобувачі освіти мають виконати різні форми робіт, передбачених навчальним процесом. Зокрема, це самостійна та індивідуальна робота (у формі презентацій, доповідей та проєктування), що виконуються під час творчих майстерень (воркшопів), презентування майстеркласів та засвоєння теоретичного лекційного матеріалу через підготовку портфоліо, постерів, кросвордів, тематичних хмаринки тощо.

Самостійна робота

Самостійна робота передбачає різноманітні види індивідуальної та колективної діяльності студентів, які здійснюються у фасилітаційному супроводі викладача, тобто без його безпосередньої участі в позааудиторний час. Самостійна робота виконується за завданнями,

виконання яких потребує творчого підходу та вміння самостійно отримувати знання.

Необхідними умовами для організації самостійної роботи є:

- готовність студентів до самостійної діяльності;
- мотивація до отримання нових знань;
- наявність і доступність необхідного навчально-методичного і довідникового матеріалу;
- система періодичного контролю якості виконаної самостійної роботи;
- фасилітаційна підтримка (консультативна допомога) викладача.

Види самостійної роботи:

- самостійна робота в аудиторії під керівництвом викладача у вигляді запланованих консультацій;
- самостійна позааудиторна робота студентів над виконанням завдань у робочому зошиті «Вступ до мовознавства» (Карпенко, 2021);
- самостійний пошук і аналіз додаткової інформації за темами, які передбачені програмою;
- підготовка до практичних занять і поточного контролю;
- підготовка доповіді на одну з вивчених тем.

Індивідуальні навчально-дослідні та групові завдання

Індивідуальні навчально-дослідні завдання передбачають:

- самостійний пошук і аналіз додаткової інформації за темами, які передбачені програмою;
- підготовку моно- або колективного проекту на одну із запропонованих тем:

Поточний контроль з навчальної дисципліни включає поточне, тематичне оцінювання (з тем, визначених для аудиторного обговорення і самостійного опрацювання) та модульний контроль.

Поточний і тематичний контроль передбачає оцінювання:

- участі в дискусії під час лекційних занять;
- підготовки виступу на практичних заняттях із презентацією (чи без);
- участі у різних інтеракціях під час практичних занять;
- підготовки індивідуальних завдань тощо.

Модульний контроль проводиться у тестовій комбінованій формі (комп'ютерне чи на паперових носіях) та виконання проектного/творчого завдання (усно/письмово). Кількість отриманих балів з кожного виду навчальних робіт за різними формами поточного контролю виставляється після кожного контрольного заходу.

По завершенню семестру – іспит.

9. ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Бали за лекційне заняття враховують активність участі здобувачів у дискусії.

Бали на практичному занятті здобувачі вищої освіти отримують за виконані практичні завдання, моно- та командні проєкти, активність під час дискусій і виконання практичних завдань (воркшопів).

Бали за самостійну роботу враховують: виконання дослідницьких і творчих завдань індивідуально й колективно, результативну практичну роботу в групі, опрацювання навчально-методичних і довідкових джерел, презентації, активність самостійної пошукової роботи.

Під час модульного контролю передбачені комплексні засоби оцінювання (усно й письмово, під час виконання тестових завдань, дослідницьких і творчих, захисту проєктів тощо), у тому числі комп'ютерно орієнтовані.

10. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Порядок контролю і оцінювання успішності здобувачів вищої освіти, що унормовує організацію оцінювання знань, умінь та навичок під час проведення усіх форм контролю знань, умінь та навичок здобувачів освіти, регламентуються «Положенням про оцінювання результатів навчання в Білоцерківському національному аграрному університеті».

Підсумкова оцінка з дисципліни виставляється за 100-бальною шкалою. Вона обчислюється як середнє арифметичне значення (САЗ) всіх отриманих студентом оцінок з наступним переведенням їх у бали за такою формулою:

$$БПК = \frac{САЗ \times \max ПК}{5},$$

де *БПК* – бали з поточного контролю; *САЗ* – середнє арифметичне значення усіх отриманих студентом оцінок (з точністю до 0,01); *max ПК* – максимально можлива кількість балів з поточного контролю.

Відсутність студента на занятті у формулі приймається як «0».

Критерії оцінювання результатів навчання

Бали	Критерії оцінювання
Відмінно А 90-100	Студент демонструє високий рівень сформованості компетентності, володіє глибокими знаннями з дисципліни та аргументовано використовує їх у нестандартних ситуаціях, вільно володіє науковими термінами, вміє знаходити джерела інформації, аналізувати їх і застосовувати у практичній діяльності або у науково-дослідній роботі, здатний за допомогою викладача підготувати виступ для студентської наукової

	конференції, вміє самостійно здобувати знання та опрацьовувати необхідну інформацію, аналізувати і оцінювати явища, факти і події, робити самостійні висновки, переконливо аргументувати свої твердження.
Добре B 82-89	Студент демонструє достатній рівень сформованості компетентності, володіє глибокими та міцними знаннями, здатний використовувати їх у нестандартних умовах, може робити аргументовані висновки, практично оцінювати нові факти, явища, процеси; вирішує творчі завдання, вільно розв'язує вправи та задачі у стандартних ситуаціях, самостійно виправляє допущені помилки, кількість яких незначна; у навчанні користується додатковими джерелами інформації. Відповідь студента повна, логічна й обґрунтована, але з певною кількістю помилок.
Добре C 75-81	Студент демонструє достатній рівень сформованості компетентності, володіє достатньо повними знаннями, вільно застосовує знання у стандартних умовах, розуміє основоположні теорії та факти, логічно висвітлює причинно-наслідкові зв'язки між ними; вміє аналізувати, робити висновки, підготувати есе, усну доповідь, бере участь у підготовці проекту, і може захищати свою думку, контролювати власну діяльність, виправляти помилки. Проте студент не досить впевнено вміє зіставляти, узагальнювати, систематизувати інформацію, добирати аргументи для підтвердження думок, допускає певну частину незначних помилок.
Задовільно D 67-74	Студент демонструє середній рівень сформованості компетентності, розуміє суть основних ключових теоретичних понять, основні положення навчального матеріалу, може поверхово проаналізувати події, ситуації, робити певні висновки, виправляти помилки. При цьому здобувач вищої освіти не виявляє вміння аналізувати і оцінювати явища, факти та недостатньо обґрунтовує твердження та висновки, недостатньо певно орієнтується у навчальному матеріалі.
Задовільно 60-66 E	Студент демонструє задовільний рівень сформованості компетентності, володіє мінімальним обсягом навчального матеріалу, значну частину якого відтворює на репродуктивному рівні. Виконані ним завдання відповідають мінімальним вимогам до рівня володіння матеріалом.
Незадовільно 35-59FX	Студент демонструє низький рівень сформованості компетентності, володіє матеріалом на рівні окремих фрагментів, що становлять незначну частину навчального матеріалу. При цьому здобувач вищої освіти демонструє невміння аналізувати явища, факти, події, робити самостійні висновки та їх обґрунтувати, що свідчить про те, що студент не досяг програмних результатів навчання. Рекомендовано доопрацювання матеріалу з можливістю повторного перескладання.
Незадовільно 1-34 F	Студент володіє матеріалом на рівні елементарного розпізнавання та відтворення окремих фактів, елементів, об'єктів, не виявляє знань основних положень навчального матеріалу. Обов'язковим є повторний курс.

11. ПЕРЕЛІК НАОЧНИХ ТА ТЕХНІЧНИХ ЗАСОБІВ НАВЧАННЯ

У процесі вивчення дисципліни використовується система інформаційних ресурсів: дидактичні, програмні, мережа Інтернет, бібліографічні, бібліотечні. Серед них підручники, посібники, картки; граматичні таблиці; роздатковий матеріал; завдання для групової, індивідуальної роботи та роботи в парах.

Засоби унаочнення та взаємодії:

1. Мультимедійні презентації у програмах Microsoft Office PowerPoint, Canva.

2. Відеоматеріали з каналу Youtube та публічні відеолекції іноземною мовою в записі.

3. Роздаткові матеріали – табличні й схематичні основи, інфографіка тощо.

4. Засоби зворотного зв'язку – сайт для інтерактивних презентацій і голосування Mentimeter.

5. В умовах дистанційного навчання – застосунки платформи для відео конференцій Zoom, GoogleMeet, освітня платформа BNAU MOODLE, GoogleClassroom.

Необхідне матеріально-технічне забезпечення:

- аудиторного навчання: дошка аудиторна, мебльоване навчальне приміщення, комп'ютерне обладнання (ПК/ноутбук + мультимедійний проектор), Wi-Fi.

- дистанційного: мережа Інтернет, електронні пристрої, у т.ч. персональні.

12. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

Модуль 1. Вступ до мовознавства Основні джерела інформації

1. Голубовська І.О. Вступ до мовознавства: навч. посіб. – К.: ВПЦ «Київський університет», 2010. – 223 с.

2. Вусик Г.Л. Вступ до мовознавства: навч. посіб. Донецьк, 2010. 358с.

3. Кочерган М.П. Вступ до мовознавства : підручник / М.П. Кочерган. – 3-тє вид., стер. – Київ : Академія, 2008. – 302 с.

4. Скаб М.С. Вступ до мовознавства. Практикум : навч. посіб. / Мар'ян Скаб, Галина Кузь. – Чернівці : Чернів. нац. ун-т, 2012. – 103 с.

Додаткові джерела інформації

5. Вступ до мовознавства : підручник / І. О. Голубовська, С. М. Лучканин, В. Ф. Чемес та ін. ; за ред. І. О. Голубовської. – Київ : ВЦ «Академія», 2016.

6. Дубічинський В. В. Основи загального та прикладного мовознавства :

- навч. посібник / В. В. Дубічинський. – Харків : Мадрид, 2016.
7. Дубчак О. Чути українською. - К.: Віхола, 2020. 204 с.
8. Лінгвістичний аналіз : Практикум. Навчальний посібник / За ред. Г. Р. Передрій. – К. : Видавничий центр „Академія”, 2005. – 212 с.
9. Павленко С., Павленко О. Філологічний калейдоскоп. II частина: Морфологія. - К.: Навчальна книга-Богдан, 2012. 128 с.
10. Українська мова. Енциклопедія. - К., 2000 (друге видання - 2004).
11. Українська мова. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів / За ред. С.Я. Єрмоленко. - К., 2001.
12. Ющук І.П. Вступ до мовознавства / І.П. Ющук. – К. : Рута, 2016. – 128 с.

Інформаційні ресурси в Інтернеті

13. Бацевич Ф.С. Словник термінів міжкультурної комунікації [Електронний ресурс] / Ф. С. Бацевич. – Київ : Довіра, 2007. – 205 с.– Режим доступу: <http://terminy-mizhkult-komunikacii.wikidot.com/>
14. Українська мова. Енциклопедія [Електронний ресурс] / Редкол. : В. М. Русанівський, О. О. Тараненко, М. П. Зяблюк та ін. – Київ : Укр. енциклопедія, 2000. 752 с. Доступ: <http://litopys.org.ua/ukrmova/um.htm>
15. Левицький А.Е. Вступ до мовознавства: навч. посібник [Електронний ресурс] / А. Е. Левицький, А. В. Сингаївська, Л. Л. Славова. – Київ : Центр навчальної літератури, 2006. – 104 с. – Режим доступу: <http://194.44.152.155/elib/local/sk686575.pdf>
16. Ющук І. П. Вступ до мовознавства : навч. посібник [Електронний ресурс] / І. П. Ющук. – Київ : Рута, 2000. – 128 с. – Режим доступу: <http://elib.nlu.org.ua/view.html?&id=8821>
17. <http://www.litopys.org.ua>
18. <http://www.mova.info>
19. <http://www.novamova.com.ua>
20. <http://www.pravopys.net>

Модуль 2. Вступ до літературознавства Основні джерела

1. Вступ до літературознавства. Посібник. / Упорядник Марія Моклиця. – Луцьк, 2011. – 467 с.
<https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/818/1/vstup%20literat.pdf>
2. Вступ до літературознавства. Навчальний посібник. / Упорядник П.В. Білоус. – Київ, 2011. – 335 с.
http://eprints.zu.edu.ua/22600/1/Vstup_do_literaturoznavstva%20%281%29.pdf
3. Вступ до літературознавства. Хрестоматія : Навч. посібник / Упоряд. Н.І. Бернадська. Ел. рес.: https://library.udpu.edu.ua/library_files/369976.pdf
4. Галич, О. А. Теорія літератури [Текст] : (підручник) / О. А. Галич, В. М. Назарець, Є. М. Васильєв; за наук. ред. О. А. Галича. – Київ : Либідь, 2001. – 488 с.

5. Квіт С. Герменевтика стилю: монографія. – Київ, 2011. – 144 с.
6. Герменевтика // Літературознавчий словник-довідник / за ред. Р.Т. Гром'яка, Ю. І. Коваліва, В. І. Теремка. Київ: ВЦ «Академія», 2007. С. 153.
7. Герменевтика // Літературознавча енциклопедія: у 2 т. / Уклад. Ю.І. Ковалів. Київ, 2007. Т. 1. – С. 220-221.
<https://archive.org/stream/literaturoznachat1#page/n219/mode/2up>
8. Гадамер Г.-Г. Істина і метод. Пер. з нім. – Київ, 2000.
9. Еко У. Роль читача. Дослідження з семіотики текстів. [пер. з англ.]. – Львів, 2004. 384 с.
10. Ковалів Ю. Літературна герменевтика: монографія. – Київ, 2008. 240 с.
11. Лановик З. Hermeneutica Sacra: монографія. – Тернопіль, 2006. – 587 с.
12. Фрай Н. Великий код: Біблія і література / Нортроп Фрай; [пер. з англ.]. – Львів, 2010. – 362 с.

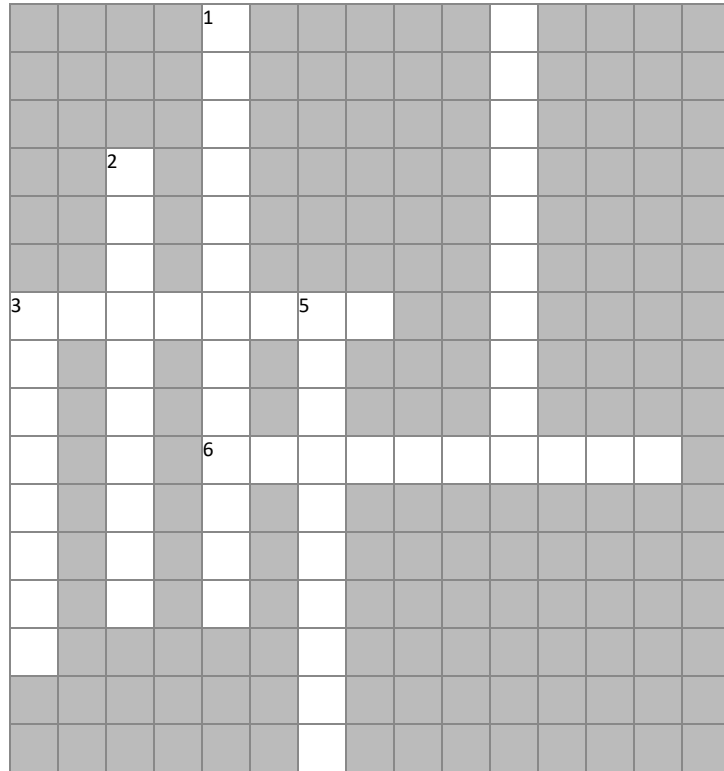
Додаткові джерела

13. Арістотель Риторика; Поетика. – Київ: Лабіринт, 2000. – 220 с.
14. Буало, Н. Поетичне мистецтво. – Київ: Знання, 1997. – 229 с.
15. Зборовська Н. Психоданаліз і літературознавство. – К., 2003.
16. Гетманець, М. Ф. Сучасний словник літературознавчих термінів [Текст] / М. Ф. Гетьманець. – Харків: Ранок, 2003. – 160 с.
17. Література. Теорія. Методологія. – К., 2006.
18. Моклиця М. Основи літературознавства. – Тернопіль, 2002.
19. Наливайко, Д. Теорія літератури й компаративістика [Текст] / Д. Наливайко. – Київ: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2006. – 347 с.
20. Павличко, С. Теорія літератури [Текст] / С. Павличко. – Київ: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2002. – 679 с.
21. Пахаренко, В. Українська поетика. – Черкаси: Відлуння-плюс, 2002. – 320 с.
22. Ференц, Н. С. Основи літературознавства. – Київ: Знання, 2011. – 431 с.

13. ДОДАТКИ ДЛЯ СУПРОВОДУ АУДИТОРНОЇ РОБОТИ

ДОДАТОК 1. КРОСВОРДИ

Кросворд 1

По горизонталі:

3. власноручний рукописний текст твору певного автора або його напис на книзі, листи тощо.

6. вживання слів та виразів у протилежному значенні. подеколи іронічно.

Слова-відповіді: автограф, антифразис, абстрагування, альтернанс, аналогія, архітектоніка, алітерація

По вертикалі:

1. мислене виокремлення суттєвих, найістотніших ознак, прикмет предметів, явищ об'єктивної дійсності чи творів людської діяльності з неістотних, випадкових, другорядних їх ознак.

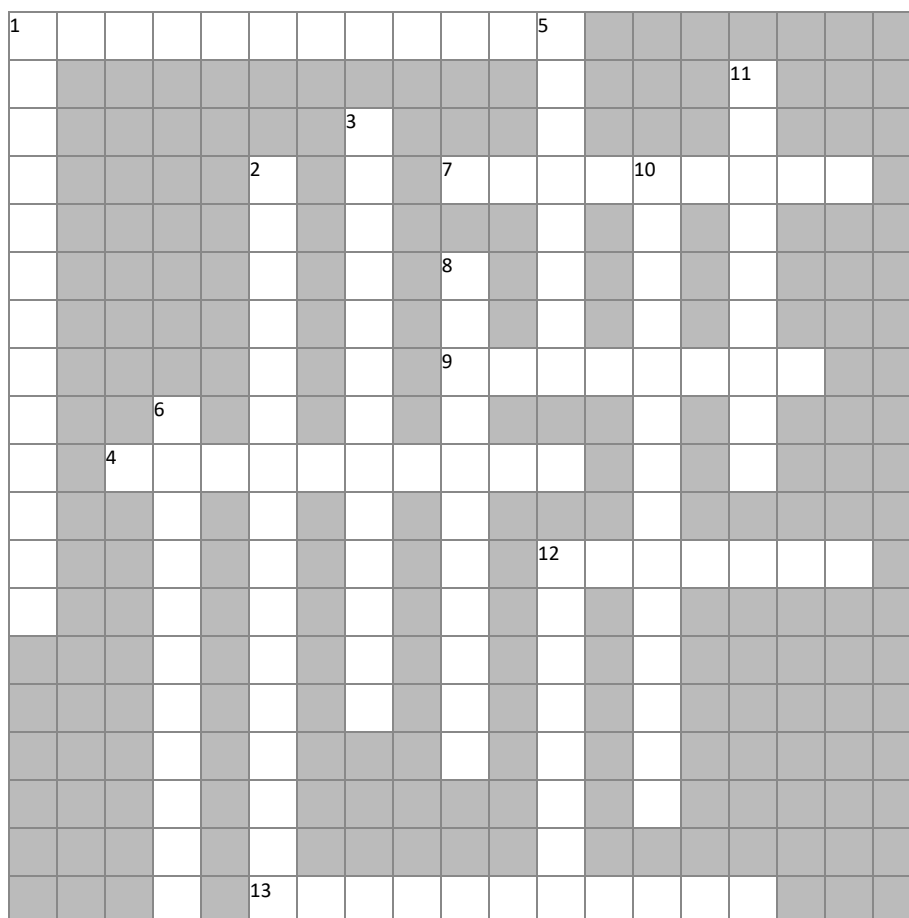
2. правила чергування окситонних, парокситонних, дактилічних рим у досить складних строфічних формах (сонет, секстина, октава, терцина і т.п.).

3. стилістичний прийом, вживаний митцем для розкриття одного явища через інше, йому "подібне".

4. будова художнього твору як єдиного цілого, інтегральний взаємозв'язок основних його складників.

5. стилістичний прийом, який полягає у повторенні однорідних приголосних задля підвищення інтонаційної виразності вірша, для емоційного поглиблення його смислового зв'язку.

Кросворд 2

По горизонтали:

1. різновид антитези, двочленна стилістична фігура, в якій повторюються ті ж слова, але зі зміною їхніх синтаксичних функцій та змісту
4. в літературознавстві і мистецтвознавстві — вчення про художні цінності.
7. система стилістичних правил в індійській літературі, розрахована на посилення художньої виразності, особливо в поезії.
9. різновид псевдоніма, що фіксується замість прізвища автора різними друкарськими знаками (...), (* * *), (...).
12. власне урочисте прилучення до божественної громади. Нині це поняття вживається у переносному значенні: у розумінні певної урочистості, подеколи — як фінальна

По вертикали:

1. літературний жанр, головним героєм якого (в літературному сенсі) є сам автор; основа автобіографістики, що включає, крім автобіографії, мемуари (спогади), щоденники, частини й листування, а також автобіографічні художні твори.
2. література 30-60-х XIX ст. у США, пов'язана із суспільно-політичним рухом за визволення негрів від рабства. її засновником став Р.Хілдрет — автор роману “Раб, або Спогади Арчі Мура”,
3. філософське вчення, згідно з яким поняття “людина” є центральною світоглядною категорією, з допомогою якої можна пояснити сутність природи і суспільства.
5. Асоціація панфутуристів, утворилася 1921 у Києві на основі літературного угруповання “Фламінго”, “Ударної групи поетів-футуристів” та науково-мистецької групи “Комкосмос” за ініціативою М.Семенка
6. підкреслення фонетичних, морфологічних та синтаксичних складників поетичного мовлення

сцена в театральних виставах.

13. поетичний троп, який вживається у непрямому, часто метонімічному називанні літературного персонажа або зображуваного явища іменем міфічного чи літературного героя.

Слова-відповіді: аттикізм, академізм, антропоморфізм, антономазія, авангардизм, акцентуація, апофеоз, аспанфут, астронім, антропологізм, аланакара, аболіціоністська, аксіологія, антиметабола, автобіографія

за допомогою наголосу з метою розрізнення омографів (П.Тичина “Співає стежка на город”), смислового окреслення певного слова (“...Шепчуть вітру квітки: / Гей в танок!”, П.Тичина), запобігання відхилень від метричної схеми (“Цвіт в моєму серці / Ясний цвіт-первоцвіт”, П.Тичина) та ін.

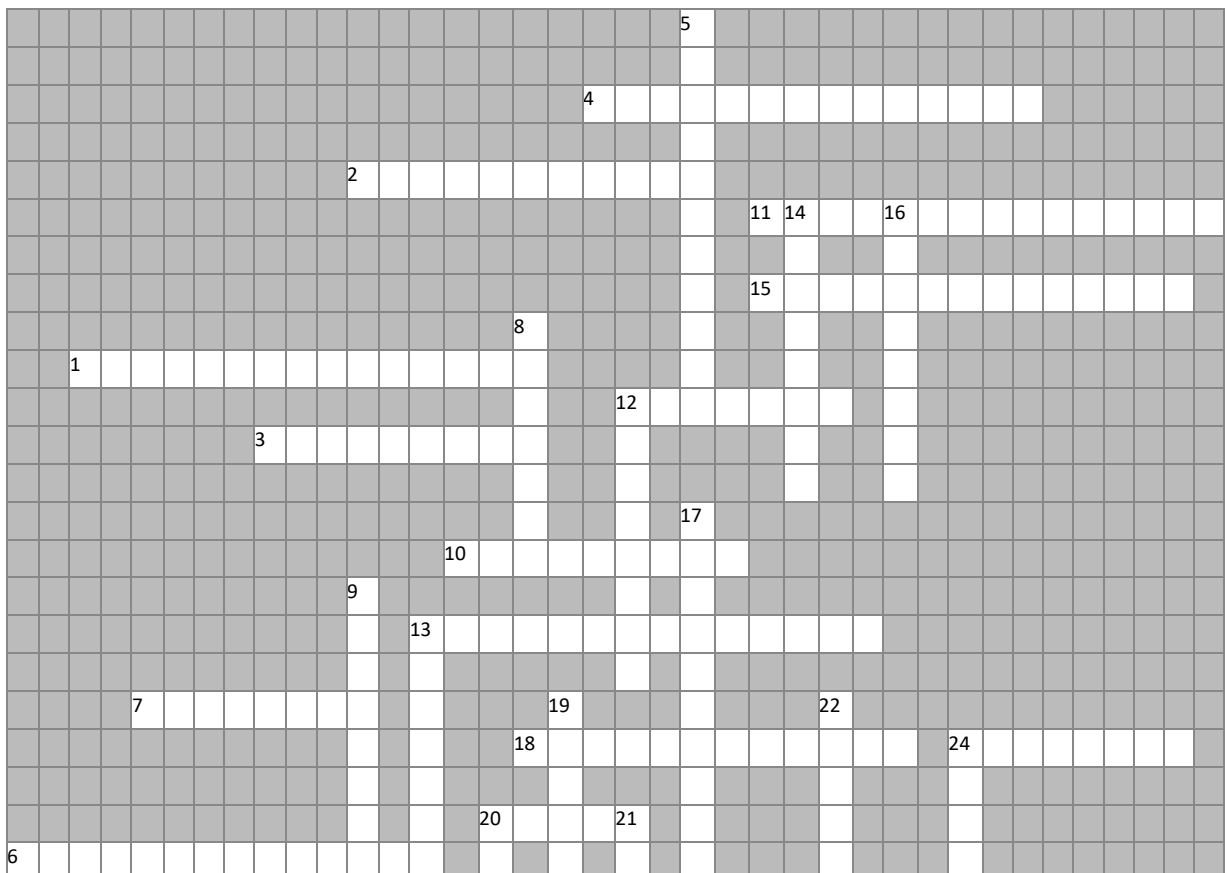
8. термін на означення так званих “лівих течій” у мистецтві.

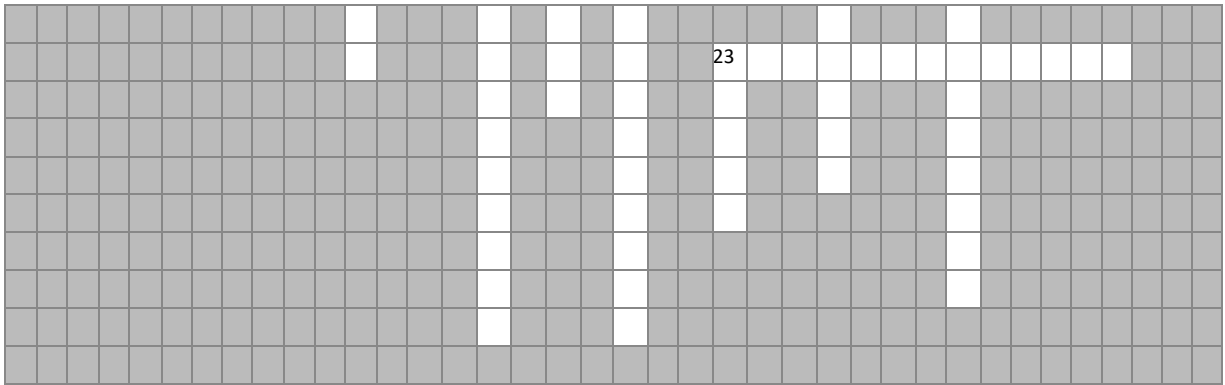
10. різновид персоніфікації, коли предмет художнього зображення вподібнюється людині:

11. не має строгого термінологічного статусу, виражає поняття або високого рівня наукових досліджень (академізм мислення, академічне літературознавство), або зверхньо-зневажливого ставлення до членів академій, які сліпо дотримуються загальнообов’язкових канонів у мистецтві, вимог нормативної поетики в літературній критиці.

12. літературний напрям у давньогрецькій та римській літературі, розвинувся як реакція на азіатам, обстоював культ класиків, збереження мовних норм аттичних прозаїків V ст. до н.е.

Кросворд 3

По горизонталі:

1. розділ мовознавства, який вивчає відношення між мовою та її носіями, взаємодію мовних та етнічних чинників у функціонуванні і розвитку мови.
2. інтонаційно-звукова та лексико-композиційна фігура поетичної мови, що утворюється повторенням у наступному віршовому рядку, переважно на його початку, слів, фраз або їх частин, якими закінчувався попередній рядок. Різновид градації.
3. письмове звернення папи римського до всіх католиків та віруючих якоїсь однієї країни з релігійними, морально-етичними чи соціальними, політичними настановами. Сам термін може використовуватися в художній літературі у значенні окружного (обіжного) послання.
4. втрата у слові самостійного наголосу у слабкій синтаксичній позиції, перенесення його на сусіднє слово; найчастіше трапляється у віршах, написаних анапестичним розміром:
6. наука про психічні особливості, ментальність народу, властивості національного характеру.
7. збірна назва літературно-мистецьких течій, які у своїх маніфестах і творах висувають на перше місце естетичні програми і естетичні особливості мистецтва ("парнасці", "неокласици", символісти тощо).
10. вживається для виділення в системі жанрів, стилевих течій певного напрямку і періоду провідного жанру, стилю, до яких вдається багато митців, а також характеризує ту особливість індивідуального стилю, яка переважає за частотністю прояву.

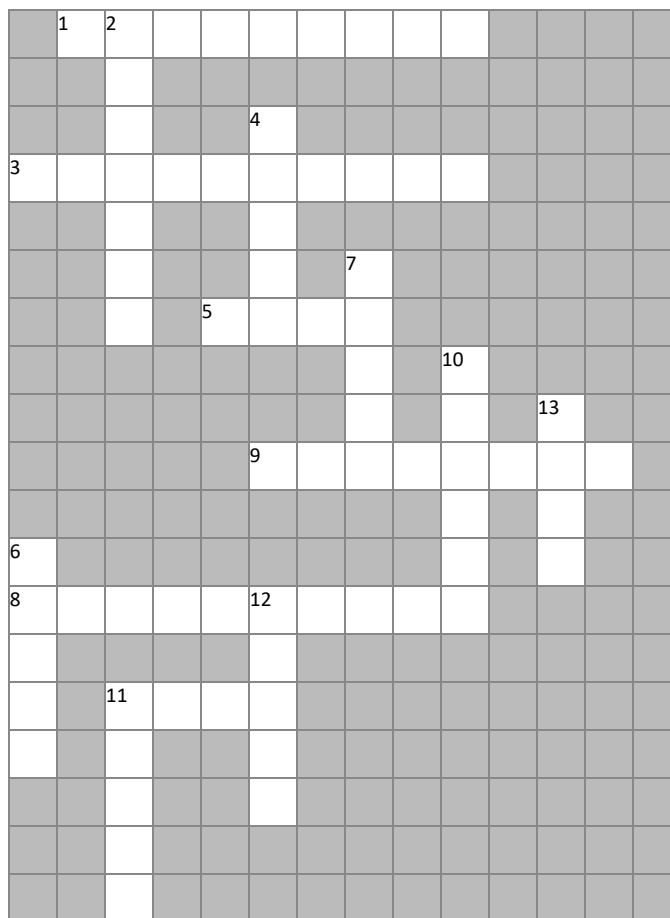
По вертикалі:

5. інтонаційно-звукова та лексико-композиційна фігура поетичної мови, що утворюється повторенням у наступному віршовому рядку, переважно на його початку, слів, фраз або їх частин, якими закінчувався попередній рядок. Різновид градації.
8. авангардистська літературно-мистецька течія, виникла 1916, назву отримала завдяки румунському поетові Т.Тцарі, котрий віднайшов слово "дада" у словнику Ларруса, де воно мовою негритянського племені кру означало "хвіст священної корови", а італійською — "дитячий дерев'яний коник" і водночас — "годувальниця".
9. розділ історичного мовознавства, предметом вивчення якого є лексика з метою виявлення первісної будови та давніх значень слів однієї мови або групи (сім'ї) мов.
12. один із жанрів лірики медитативного, меланхолійного, почасти журливого змісту.
13. вияв фоніки, який означає гармонійну сув'язь позитивно-естетичних явищ художнього, передовсім поетичного, твору.
14. філософський напрям, представники якого вважають чуттєвий досвід єдиним джерелом знань (Гельвецій: "Все, що недоступне органам чуття, недоступне і розумові").
16. наука про прекрасне, художнє освоєння дійсності, про загальні закони краси і художньої творчості.
17. розділ мовознавства (ономастики), який вивчає етноніми — назви родів, племен, народів, націй тощо з погляду їхнього походження, ментальності та

11. процес вивільнення громадського життя, гуманітарних наук, літератури та мистецтва з-під засилля ідеології.
12. розпорядження про заборону друкувати будь-які книжки українською мовою чи завозити їх з-за кордону, підписане 1876 р.
13. напрям у літературознавстві, який виник у рамках психологічної школи у 80-х XIX ст. у Франції і ставив перед літературознавством вимогу пояснювати особливості літературного твору за відомими принципами естетики, а разом вивчати особу автора та аналізувати суспільні умови, в яких виник літературний твір.
15. листування приватного характеру, що в кращих своїх зразках має історико-культурне значення.
18. правопис, що поширювався в Україні в кінці XIX століття. Одним з головних авторів драгоманівки в кінці 70-х років того ж століття був Михайло Драгоманов. Через це правопис і отримав таку назву.
20. у давньогрецькому театрі — заключна частина вистави, коли хор із співами і танцями покидав сцену.
23. теоретична концепція, що знайшла широке поширення у літературознавстві та мистецтві» Базується на виявленні в текстах опорних понять і шару метафор, котрі вказують на несамтожність тексту, на перегук його з іншими, більш ранніми текстами.
24. троп, протилежний евфемізові, який полягає у вживанні замість емоційно і стилістично нейтрального слова чи виразу більш грубого, вульгарного.
- функціонування.
19. мистецтво дискутувати, тобто знаходити істину в межах певного ступеня згоди між опонентами щодо дискутованої тези, або полемізувати, тобто утверджувати власний погляд, власну концепцію, незважаючи на позицію протилежної сторони.
20. відтворення засобами кіно і телебачення творів іншого виду мистецтва (літератури, театру, в т.ч. опери, балету).
21. у фінансовій сфері — передача на збереження кредитним установам грошових сум, цінних паперів тощо; у науково-індивідуальній практиці, зокрема літературознавстві, — передача на збереження і використання в режимі запиту наукових праць, оформлених як завершені дослідження з певної галузі знань.
22. окремий тип слова в літературі, досліджуваний металінгвістикою. Д.с. одночасно належить двом суб'єктам мовлення, виражаючи два відмінні наміри, два погляди чи значеннєві позиції, які перебувають у діалогічному відношенні. Сам факт і спосіб подачі такого слова зумовлює появу в ньому другого голосу, власне, голосу розповідача (нарратора) чи автора.
23. жанр (вид) невеликої медитативно-елегічної (журливої) поезії, іноді баладного змісту, який був поширений у творчості українських письменників-романтиків першої половини XIX ст. та використовувався ними на означення народних пісень такого ж змісту
24. відновлення розуміння невідомої писемності, мови твору.

Слова-відповіді: дешифрування, думка, дифемізм, деконструкція, етнолінгвістика, епанастрофа, енцикліка, епаналепсис, дадаїзм, ексод, двоголосся, драгоманівка, депонування, епістолографія, екранізація, естопсихологія, еристика, емський, етноніміка, деідеологізація, естетика, домінанта, емпіризм, евфонія, екфразис, етимологія, естетизм, етнопсихологія, дезакцентуація.

Кросворд 4

По горизонтали:

- різновид тропа, що полягає у сполученні різко контрастних, протилежних за значенням слів, внаслідок чого утворюється нова смислова якість, несподіваний експресивний ефект (світла п'ятьма, суха вода, крижаний вогонь тощо). Принцип семантичної несумісності між іменником та прикметником широко використовується у художній літературі
- сукупність писаних і друкованих творів певного народу, епохи, людства; різновид мистецтва, власне, мистецтво слова, що відображає дійсність у художніх образах, створює нову художню реальність за законами краси;
- тип літературного твору, один із головних елементів систематизації літературного матеріалу, класифікує літературні твори за типами їх поетичної структури.
- невеликий прозовий твір, сюжет якого заснований на певному (рідко кількох) епізоді з

По вертикали:

- процес висловлювання думок про творчість чи про окремі твори на зустрічах з читачами, в пресі, в листах, у передмовах або післямовах до творів.
- один із основних жанрів народної творчості, епічний, повістувальний, сюжетний художній твір усного походження.
- в античному віршуванні — триморна двоскладова стопа з першим довгим і другим коротким складами. В силаботонічній системі — двоскладова стопа, в якій ритмічний акцент припадає на перший склад, як правило, непарний.
- мовлення не організоване ритмічно, не вритмоване; літературний твір або сукупність творів, написаних невіршованою мовою.
- художньо-образна словесна творчість.

життя одного (іноді кількох) персонажа.

9. драматичний твір, який ґрунтується на гострому, непримиренному конфлікті особистості, що прагне максимально втілити свої творчі потенції, з об'єктивною неможливістю їх реалізації.

11. суголосся закінчень у суміжних та близько розташованих словах, які можуть бути на місці клаузул або перебувати в середині віршового рядка.

11. найбільш поширений у XVIII-XX ст. епічний жанровий різновид, місткий за обсягом, складний за будовою Прозовий (рідше віршований) епічний твір, у якому широко охоплені життєві події, глибоко розкривається історія формування характерів багатьох персонажів.

12. один з літературних родів, який змальовує світ у формі дії, здебільшого призначений для сценічного втілення.

13. елемент ритмічного мовлення у літературному творі, основна одиниця віршованого ритму.

Слова-відповіді: вірш, драма, рима, трагедія, оповідання, роман, поезія, жанр, проза, хорей, література, казка, оксиморон, критика.

Додаток 2 ОПОРНІ СХЕМИ ДЛЯ АНАЛІЗУ ЛІТЕРАТУРНИХ ТВОРІВ

Літературно - художній аналіз твору (універсальний)

1. Відомості про автора.
2. Тема та жанр твору.
3. Композиція та сюжет (елементи сюжету: експозиція, зав'язка, розвиток дій, кульмінація, розв'язка).
4. Система образів (головні / другорядні / епізодичні).
5. Аналіз образів:
 - а) дії та вчинки;
 - б) риси характеру;
 - в) портретне зображення;
 - г) мова героя;
 - д) авторська характеристика.
6. Форми зображення дійсності:
 - а) розповідь (від першої особи, авторська, невласне пряма);
Розповідь містить у собі: опис: пейзаж, портрет, інтер'єр, роздум (пряма авторська оцінка того, що відбувається), характеристика (опис + роздум);
 - б) висловлювання персонажів:
 - діалог,
 - монолог,
 - полілог.
7. Художні деталі:
 - зовнішні (портретні, пейзажні, речові);
 - психологічні (думки, почуття, переживання);
 - подробиці (описують предмет з різних сторін);

- символи (мають конкретний і абстрактний плани; містять у собі певне

узагальнення, прихований смисл, підтекст).

8. Мова художнього твору:

- своєрідність слововживання (активність включення синонімів, антонімів, омонімів, історизмів, архаїзмів, неологізмів, варваризмів, професіоналізмів);

- прийоми образності;

- тропи: епітети, метафори, порівняння, алегорія, метонімія, іронія, гіпербола;

- фразеологізми: прислів'я, приказки, крилаті слова;

- евфонія: асонанс, алітерація;

- синтаксичні фігури : риторичні питання, звернення, вигуки, повтори, антитези, інверсії.

9. Ідея. Задум письменника і його втілення.

10. Власна думка про твір.

СХЕМА АНАЛІЗУ ЛІРИЧНОГО ТВОРУ (1)

- ✓ Автор, його місце в літературі.
- ✓ Тематичне спрямування всієї творчості.
- ✓ Які життєві обставини дали імпульс для написання твору (якщо відомо).
- ✓ Назва твору (алегорична, метафорична, символічна, сюжетна, образна (чи ні), інтригуюча (чи ні)).
- ✓ Тема поезії та провідні мотиви.
- ✓ Ідея.
- ✓ Жанр.
- ✓ Композиція (якщо є).
- ✓ Ліричний герой.
- ✓ Образи, символи (якщо є) твору.
- ✓ Сюжетні лінії (якщо є).
- ✓ Настрій (мінор, мажор).
- ✓ Художні засоби.
- ✓ Віршований розмір, рима.
- ✓ Місце твору в доробку поета.
- ✓ Його актуальність на сьогодні.
- ✓ Ваші роздуми та почуття, нав'язані поезією.

СХЕМА АНАЛІЗУ ЛІРИЧНОГО ТВОРУ (2)

- Короткі відомості про автора (ті, що допомагають краще зрозуміти специфіку даного твору).
- Історія написання твору.
- Жанр твору (інтимна, пейзажна, громадянська, релігійна, філософська лірика тощо).
- Провідний мотив твору.

- Композиція твору.
- Ключові образи твору.
- Які мовні засоби сприяють емоційному наснаженню твору (лексика, тропи, фігури, фоніка тощо).
- Віршування (види рим, спосіб римування, віршовий розмір, вид строфи), його роль у розкритті провідного мотиву твору.
- Загальні враження, підсумок.

СХЕМА АНАЛІЗУ ЕПІЧНОГО І ДРАМАТИЧНОГО ТВОРУ

- Короткі відомості про автора (ті, що допомагають краще зрозуміти специфіку даного твору).
- Історія написання і видання твору.
- Жанр.
- Життєва основа (ті реальні факти, які стали поштовхом і матеріалом твору).
- Тема, ідея, проблематика.
- Композиція твору, конфлікт, особливості сюжету, їхня роль у розкритті проблем.
- Роль поза сюжетних елементів (авторських відступів, описів, епіграфів, присвят, назви твору тощо).
- Система образів, їхня роль у розкритті проблем твору.
- Художні деталі.
- Мовностильова своєрідність твору (на рівні лексики, тропів, синтаксичних фігур, фоніки, ритміки).
- Підсумок (художня цінність твору, його місце у доробку автора та в літературі, сприймання твору в добу письменника та його сучасне прочитання).

СХЕМА АНАЛІЗУ ЛІРИЧНОГО ТВОРУ

(За О. Астаф'євим та О. Ковальчуком)

1. У межах якої художньої схеми народився цей твір?
2. Спектр мотивів (які домінують серед них)?
3. Особливості конфліктної ситуації. Пафос твору. Жанр та родова домінанта твору.
4. Ліричний «Сюжет» і своєрідність його розгортання:
 - сюжет епічного плану;
 - сюжет як плин почуттів автора;
 - сюжет як символіко - міфологічна модель;
 - «нереалізований» сюжет (одномоментний вибух почуттів).
5. Композиція твору як подія на окремі змістові блоки і елементи композиції (діалоги, фрагменти пейзажу, портрети). Композиційна функція тропів і синтаксичних фігур.
6. Автор – автор - оповідач, ліричний герой твору, герой та персонажі й інші форми вираження авторської свідомості.

7. Особливості мовно - образної організації твору та її зв'язок з окремими композиційними частинами.
8. Ритм і метр (а також: строфіка, фоніка, способи римування).
9. Місце поезії у творчості письменника, у межах течії, школи, групи, у національній літературі загалом.

СХЕМА АНАЛІЗУ ЛІРИЧНОГО ТВОРУ (А) (За О. Кучерявою)

1. Вид поезії.
2. Тема твору.
3. Філософічність, психологізм поезії.
4. Сюжетна основа твору (якщо вірш сюжетний).
5. Ліричний герой. Хто він такий?
6. Який образ є внутрішнім стрижнем твору?
7. Чи є в даній події символи? Їх значення зміст.
8. Які мовні засоби сприяють емоційному наснаженню твору (епітети, метафори, антитеза, порівняння, здрібнілі форми, окличні та запитальні речення, діалог, три крапка тощо)?
9. Віршований розмір, особливості рими.
10. Своєрідність художньої форми, художня деталь.
11. Яке почуття домінує у вірші (сповідь, зізнання)?
12. Як досягає автор динаміки образу?
13. Авторська оцінка зображуваного.
14. Цілісність твору.
15. Духовно - естетична цілісність твору.

СХЕМА АНАЛІЗУ ЛІРИЧНОГО ТВОРУ (Б) (За О. Кучерявою)

1. Тема твору.
2. Провідний ліричний мотив.
3. Жанр твору.
4. Аналіз сюжетно - композиційної структури тексту (з характеристикою системи образно - художніх засобів, характерної для кожної частини твору).

СХЕМА АНАЛІЗУ ВІРШОВАНОГО ТВОРУ (Козлов А. В., Козлов В. В.)

А) ВІРШ, ПІСНЯ, СОНЕТ

1. Назва.
2. Епіграф.
3. Розмір і система віршування.
4. Засоби творення – мовні, мовно – поетичні.
5. Рід літератури.
6. Найвиразніші засоби образності, образи й характери людей чи суспільних (природних явищ) тощо.

7. Тема, проблема, ідея твору.
8. Цінність твору (художня, естетична, суспільна).

Б) ОДА, БАЛАДА

1. Назва.
2. Засоби та прийоми творення (загальна характеристика).
3. Форма (будова) композиція твору.
4. Образи і характери людей та яви.
5. Система образів і сюжет.
6. Тема і тематика.
7. Проблема і проблематика.
8. Ідея та ідейний зміст.
9. Цінність твору (художня, естетична, суспільна).

В) ПОЕМА

1. Назва.
2. Мовно - нормативні та мовно - поетичні засоби.
3. Загальна темпоритмічна характеристика.
4. Форма і композиція твору.
5. Повноцінні і всебічні характеристики героя чи антигероя.
6. Загальна характеристика другорядних діючих осіб (персонажів).
7. Система образів і сюжет.
8. Конфлікт твору і його основні елементи.
9. Тема і тематика.
10. Проблема та ідея твору.
11. Проблематика та ідейне багатство.
12. Цінність твору (художня, естетична, суспільна).

АНАЛІЗ ТВОРІВ ВЕЛИКИХ ТА СЕРЕДНІХ ЕПІЧНИХ ФОРМ (РОМАН, ПОВІСТЬ, ПОЕМА) (Див. Крайнікова Т. Аналіз художніх творів)

1. Історія написання.
2. Життєва основа і тема твору.
3. Жанрові особливості тексту.
4. Образна система. Групування персонажів. Образи як виразники та носії ідеї.
5. Сюжет твору, взаємозв'язки сюжетних ліній. Поза сюжетні елементи (ліричні відступи, вставні новели тощо), їх функціонування в структурі художнього тексту.
6. Роль пейзажу та інтер'єру в композиції твору.
7. Пафос твору.
8. Мова твору.

АНАЛІЗ ТВОРІВ МАЛОЇ ПРОЗИ (ОПОВІДАННЯ, ЕТЮД, НОВЕЛА, НАРИС)

1. Жанр твору.
2. Тема.
3. Авторський контекст та образна система.
4. Ідейна спрямованість твору.
5. Особливості сюжету та композиції.
6. Мовно - стилістична майстерність автора.

АНАЛІЗ П'ЄСИ

1. Жанр твору
2. Ідейно - тематична основа п'єси
3. Сюжет п'єси. Сутність конфлікту. Роль авторських ремарок.
4. Образи - персонажі. Прийоми творення характерів п'єси.
5. Мова персонажів.

АНАЛІЗ ПОЕЗІЇ

1. Тематична приналежність поезії (громадянська, філософська, інтимна, пейзажна).
2. Жанр ліричного твору (елегія, ідилія, ода, медитація тощо).
3. Мотиви та лейтмотив поезії. Її ідейний зв'язок з іншими творами у збірці, періоди творчості, спади митця.
4. Будова поезії, строфіка, розмір, римування.
5. Особливості поетичної мови: фоніка-тропіка – синтаксис.

СХЕМА АНАЛІЗУ ПРОЗОВОГО ТВОРУ (Козлов А. В., Козлов Р. В.)

При аналізі прозових творів акценти зміщуються на образи, систему образів, конфлікт, тематику, повноцінність і багатогранність образів тощо, а тому рекомендуємо приблизно такі схеми (параметри) аналізу.

НОВЕЛА, ОПОВІДАННЯ

1. Назва.
2. Скільки і які епізоди, події зображені.
3. Якими основними засобами і прийомами творяться образи чи характери людей?
4. Характери чи образи основних персонажів (героя й антигероя повніше).
5. Тема твору.
6. Проблема та ідея твору.
7. Цінність твору (художня, естетична, суспільна).

ПОВІСТЬ

1. Назва.
2. Загальна характеристика засобів та прийомів творення.
3. Форма і композиція твору.

4. Всебічний і повний аналіз особи героя чи антигероя (або й обох у порівнянні).
5. Загальна характеристика інших діючих осіб (персонажів) – система образів.
6. Характер конфлікту.
7. Тема і тематика.
8. Проблема і проблематика.
9. Ідея та ідейний зміст.
10. Цінність твору (художня, естетична, суспільна).

РОМАН, РОМАН - ТРИЛОГІЯ, РОМАН - ЕПОПЕЯ

1. Назва (повний аналіз).
2. Загальна характеристика засобів.
3. Загальна характеристика прийомів з виокремленням найважливішого чи найважливіших прийомів.
4. Форма твору і головні сюжетні лінії.
5. Композиція і сюжет.
6. Найповніший аналіз героя та антигероя і, при наявності обох, зіставлення їх.
7. Окремі характеристики другорядних персонажів і тих груп, що стоять за героєм та антигероєм.
8. При наявності, характеристики сил, що не мають чітко визначеної схильності ні до позитивного, ні до негативного начал.
9. Система образів і конфлікт.
10. Тема і тематика.
11. Проблема і проблематика.
12. Ідея та ідейне багатство.
13. Цінність твору (художня, естетична, суспільна).

СХЕМА АНАЛІЗУ ДРАМАТИЧНОГО ТВОРУ

(Козлов А.В., Козлов Р.В.)

(аналізується особливо уважно і специфічно)

1. Незалежно від того, як написана п'єса – віршом чи прозою, акценти тут набагато відмінні від аналізу творів поезії і прози:
 - А) оскільки в п'єсі говорять тільки діючі особи, особлива увага приділяється саме мові діючих осіб;
 - Б) виходячи з того, о драматургія – це передовсім дія і протидія людей, слід особливу увагу приділяти конфлікту;
 - В) оскільки в драматургії жанри визначають передовсім за тим, який характер має конфлікт (трагічний, драматичний чи комічний), необхідно особливо глибоко й обґрунтовано визначити жанр твору.
 2. Жанр твору в драматургії визначається ще в плані форми й змісту окремо.
- З цих та й інших причин пропонуємо наступні схеми аналізу п'єс:

А) ОДНОАКТНІ ПЄСИ, ДРАМАТИЧНІ ЕТЮДИ, ДРАМАТИЧНІ КАРТИНИ, СЦЕНИ тощо:

1. Назва.
2. Авторське визначення жанру твору, місця і часу дії.
3. Індивідуальні особливості мови головних та другорядних діючих осіб.
4. Загальна характеристика засобів та форм дії і взаємодії (хоча б провідних) дійових осіб.
5. Форма твору і сюжет.
6. Система образів і суть протистояння (суперечності) між героєм і антигероєм, позитивними і негативними силами.
7. Конфлікт і процес його розвитку: зав'язка розвиток (загострення) подій (зіткнень), кульмінація, розв'язка.
8. Ідейно-естетична сутність та потенціал конфлікту.
9. Естетична ідея твору.
10. Цінність твору (художня, естетична, суспільна).

Б) БАГАТОАКТНА П'ЄСА:

1. Назва.
2. Авторське визначення жанру твору.
3. Авторські представлення діючих осіб.
4. Авторські пояснення, вказівки на час і місце та суспільні координати дії, ремарки тощо.
5. Форма і композиція твору.
6. Детальні мовні характеристики діючих осіб.
7. Характери (образи) діючих осіб – передовсім героя та антигероя.
8. Причини і сутність протистояння героя та антигероя чи інших протидіючих сил.
9. Тип і характер конфлікту (трагічний, драматичний чи комічний).
10. Етапи розв'язку конфлікту: зав'язка, розвиток подій, кульмінація, розв'язка.
11. Естетична сутність конфлікту.
12. Тема і тематика.
13. Проблема та ідея твору.
14. Проблематика та ідейний зміст.
15. Жанр твору і авторське визначення жанру.
16. Цінність твору (художня, естетична, суспільна).

**СХЕМА АНАЛІЗУ ЕПІЧНОГО ТВОРУ
(Косенко Н.)**

1. Автор, його місце в літературі.
2. Автобіографічні та біографічні відомості, пов'язані з життєвою основою твору.
3. Соціально - суспільні умови, в яких був написаний твір.
4. Назва твору (алегорична, метафорична, символічна, сюжетна, влучна (чи

- ні), образна (чи ні) та ін.).
5. Жанрові особливості.
 6. Тема.
 7. Ідея.
 8. Художній конфлікт (соціальний, побутовий, психологічний).
 9. Композиція (експозиція, зав'язка конфлікту, розвиток дії, кульмінація, розв'язка конфлікту).
 10. Правда та художній вимисел.
 11. Проблематика твору.
 12. Аналіз художніх образів.
 13. Мова автора як своєрідність його індивідуального почерку та ліричні відступи.
 14. Народність твору.
 15. Роль твору в суспільному житті свого часу.
 16. Актуальність (так чи ні) його сучасників.
 17. Вплив яких відомих вам авторів відчувається (чи ні) в даному творі.
 18. Відгуки критиків та інших діячів мистецтва.
 19. Екранізація та сценічні постановки (якщо є). чим авторський задум відрізняється від режисерського втілення?
 20. Мої думки з приводу прочитаного.

СХЕМА АНАЛІЗУ ХУДОЖНІХ ОБРАЗІВ

(Косенко Н.)

1. «Анкетна» характеристика героя (Хто? Звідки? Якого роду? Чим займається?)
2. Персонаж епізодичний, другорядний чи головний.
3. Чи є в нього прототип?
4. Портрет героя (відповідність чи невідповідність його внутрішньому світу).
5. Характер персонажа поданий у розвитку чи епізодично.
6. Соціальне звучання образу.
7. Пов'язані з даним героєм проблеми, які порушує автор.
8. Психологічна складність характеру (духовне багатство, моральна краса чи потворність, їх співвідношення в душі героя).
9. Місце і роль персонажа в сюжеті. Чи пов'язаний він з іншими героями (зв'язком кармічним (життєвим), емоційним, духовним)?
10. Мова як засіб самовираження персонажа.
11. Ставлення до нього інших дійових осіб.
12. Ставлення автора до свого героя.
13. Актуальність проблем, порушених письменником через даний персонаж.
14. З якими відомими вам героями перегукується образ даного твору? Що в них спільного, а що відмінного?
15. Моє сприймання героя.
16. Пантонімічне представлення персонажа.

ПООБРАЗНИЙ АНАЛІЗ ТВОРУ

Виконай дії у формі алгоритму:

- 1 крок *** Визнач із ряду образів головні і другорядні.
- 2 крок *** Добери докази і доведи, чому дані герої є головними.
- 3 крок *** Здійсни словесний малюнок образу на основі творчої уяви, використавши художньо виражальні засоби (портрет, описи, вчинки, авторську мову, мову персонажів).
- 4 крок *** Розкажи про життєву долю героя.
- 5 крок *** Проаналізуй вчинки та поведінку образу.
- 6 крок *** Простеж його ставлення до інших героїв, а їхнє – до нього.
- 7 крок *** Розкажи про ставлення персонажа до природи, тварин (якщо є потреба).
- 8 крок *** З'ясуй, чи має він мету у житті і яку. Проаналізуй її.
- 9 крок *** Визнач коло його громадських та особистих інтересів, захоплень.
- 10 крок *** З'ясуй, чи має герой активну життєву позицію.
- 11 крок *** Проаналізуй авторське ставлення до персонажа.
- 12 крок *** Дізнайся думки твоїх товаришів про нього, порівняй зі своєю.
- 13 крок *** Розкрий роль другорядних героїв твору.
- 14 крок *** Підбий підсумки своєї роботи.

ПРОБЛЕМНО - ТЕМАТИЧНИЙ АНАЛІЗ ТВОРУ

Виконай дії у формі алгоритму:

- 1 крок *** Визнач основну проблему твору (під проблеми, якщо це необхідно).
- 2 крок *** Добери фактичний матеріал для доказу проблеми (підпроблеми).
- 3 крок *** 1. Висунь тезу від супротивного. 2. Добери аргументи для доказу. 3. Прокоментуй дібрані аргументи.
- 4 крок *** Знайди засоби вираження авторського ставлення до зображуваного.
- 5 крок *** З'ясуй роль авторських зображувально - виражальних засобів мови.
- 6 крок *** Узагальни та систематизуй дібраний фактичний матеріал.
- 7 крок *** Склади план відповіді.
- 8 крок *** Підбий підсумки виконаного.

(за джерелом: <https://ukrland.in.ua/archives/1768>)

14. СЛОВНИК ТЕРМІНІВ

***** терміни з мовознавства прописані у робочому зошиті, тому до цього видання не вводяться.**

ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

Абстракціонізм (франц. abstractionnisme, від лат. abstractio — віддалення, відвернення) — стильовий різновид у модернізмі, в якому головним принципом художнього моделювання є відмова від ілюзорно-предметного, конкретного зображення.

Авангардизм (франц. avant-gardisme, від avant-garde — передовий загін) — тенденція в літературі, яка спрямована на кардинальне оновлення літературного процесу і послуговується пародіюванням, іронією, епатажем, висміюванням традицій, ігноруванням вимог нормативної естетики.

Автор (лат. autor — засновник) — творець художньої дійсності, котра постає в образах, форми і смисли яких зумовлені світовідчуттям та світорозумінням творчої особистості; суб'єкт і об'єкт твору, який не існує поза його межами і реалізується лише в ньому.

Азбучний вірш — твір, у якому початкова літера кожного слова є відповідним знаком азбуки; слова розташовані в такому порядку, в якому послідовно йдуть літери абетки, — від першої до останньої.

Акровірш (грец. akros — зовнішній, крайній) — віршований твір, у якому за першими літерами рядків, строф прочитується його назва або ім'я автора.

Алегорія (грец. alegoria, від alios — інший і agoreuo — говорю) — спосіб художнього зображення, побудований на двоплановості: очевидна форма розкриває прихований зміст за допомогою асоціацій.

Алітерація (лат. ad — до, при і littera — буква) — повторення одного чи

кількох приголосних звуків у літературному тексті з метою увиразнення його інтонації і смислу.

Алюзія (лат. *ailusio* — жарт, натяк) — відсилання читача якоюсь деталлю до попереднього літературного джерела.

Альманах (араб. *al-manakh* — міра часу, календар) — збірник літературних творів, який упорядкований за тематичним, стильовим, жанровим, авторським принципом і видається неперіодично.

Амфібрахій (грец. *amphibrachys* — короткий з обох боків) — у силабо-тонічному віршуванні трискладова стопа з наголошеним другим складом (~ - ~).

Анапест (грец. *anapfistos* — обернений, зворотний щодо дактиля) — у силабо-тонічному віршуванні трискладова стопа з наголошеним третім складом (~ - -) .

Анафора (грец. *anaphora* — піднесення) — стилістичний прийом, який зводиться до повторення звуків, слова, групи слів на початку речень, вішових рядків, строф (єдинопочаток).

Антитеза (грец. *antithesis* — суперечність) — стилістичний прийом, що полягає у запереченні або протиставленні життєвих явищ, думок, ознак, понять, почуттів.

Антоніми (грец. *anti*— префікс, що означає протилежність, і *onima* — ім'я) — протилежні за значенням пари слів, які використовуються в художньому творі для побудови антитез, смислового увиразнення змальованих явищ.

Архаїзм (грец. *archaios* — стародавній) — застаріле слово, словосполучення, граматична чи синтаксична форма, до яких вдаються письменники з метою стилістичного забарвлення тексту, передавання колориту мови персонажів з урочистим або іронічним наміром.

Архетип (грец. *archaios* — стародавній і *typos* — образ) — образи, характери, теми та інші літературні феномени, які існують у

літературі з часу її виникнення, постійно відновлюючись у її розвитку.

Асонанс (франц. *assonance*, від лат. *assono* — звучу в лад) — повторення голосних звуків у художньому тексті з метою створення звукового образу або неточної рими в кінці віршових рядків.

Байка (давньоукр. баяти — оповідати) — ліро-епічний жанр алегоричного повчального змісту і коротке віршоване чи прозове оповідання, персонажами в якому є звірі, птахи, рослини.

Балада (франц. *ballade*, від лат. *ballare* — танцювати) — сюжетний твір ліро-епічного характеру з елементами легендарності, фантастичності або історичної приуроченості; гостросюжетна народна пісня з несподіваною, часто трагічною розв'язкою.

Бароко (італ. *Б'агоссо* — химерний, дивовижний) — тип художньої творчості, який розвивався в Європі у XVI — XVII ст. (в Україні — до кінця XVIII ст.), позначений динамізмом образів і композицій, тяжінням до різких контрастів, складною метафоричністю, схильністю до пишного та барвистого декору, риторичних оздоб викладу.

Белетристика (франц. *belles lettres* — красне письменство) — твори художньої літератури (переважно — проза), призначені для масового розважального читання, яким властиві гостросюжетність, інтрига, колізії, дотепний та доступний виклад.

Бестселер (англ. *best seller* — те, що найкраще продається) — літературний твір, який має значний попит у читачів, є модним у читацькому середовищі, відтак стає предметом комерції та великих тиражів.

Бібліографія — допоміжна галузь літературознавства, яка обліковує і систематизує рукописні та друковані твори з усіх сфер знання і творчості.

Білий вірш — ритмізований твір без римування.

Буриме (франц. *bouts-rimes* — римовані закінчення) — вірш на задані

рими, популярна форма розважальної поезії у XVII — XVIII ст.

Бурлеск (італ. *burla* — жарт) — жартівливий стиль літературного письма, комічний ефект у якому досягається невідповідністю форми та змісту (героїчний зміст — жартівлива форма, комічний зміст — високий стиль), а також використанням вульгаризмів та ненормативної лексики.

Варіація (лат. *variatio* — зміна) — використання літературного тексту шляхом його перероблення, імпровізації зі збереженням його структури, стилю, ключових образів.

Верлібр (франц. *vers libre* — вільний вірш) — неритмізований і неримований літературний твір, внутрішня єдність якого основана на образності та інтонаційності.

Вірш (лат. *versus* — лінія, рядок) — ритмічний ряд у літературному творі; художній твір, організований за версифікаційними правилами.

Віршування (версифікація) (лат. *versificatio*, від *versus* — вірш і *facere* — робити) — організація художнього мовлення, основана на чергуванні певних ритмічних та звукових одиниць.

Вертепна драма (старослов'ян. вертеп — печера) — комічне театральне дійство, яке розігрувалося на різдвяні свята за допомогою ляльок (різновид лялькового театру в Україні XVIII — XIX ст.).

Газель (араб. *gazal* — ліричний вірш) — двовірш із парною римою (бейт) за схемою метричної основи, що передбачає чергування довгих і коротких складів; вірш, що складається з різної кількості бейтів (не більше двадцяти).

Гекзаметр (грец. *hexametros* — шестимірник) — метричний (античний) вірш, який складається з п'яти дактилів та одного (останнього в рядку) хорея з цезурою посередині рядка (найчастіше після довгого складу третьої стопи).

Герменевтика (грец. *hermeneutike* — пояснюю, тлумачу) — наука інтерпретації (тлумачення) художнього тексту, яка передбачає

індивідуальне прочитання, освоєння тексту, що спирається на попередній естетичний і мисленнєвий досвід реципієнта.

Герметизм (лат. hermetikus — замкнений) — тенденція в італійській поезії 20— 30-х років ХХ ст., позначена несприйняттям фашизму, «втечею від дійсності», пошуком духовних цінностей, ефективних зображально-виражальних засобів, експериментами з формою, зосередженням на суто мистецьких проблемах.

Гімн (грец. hymnos — урочиста пісня) — урочистий пісенний твір, текст якого має символічно-декларативний зміст і церемоніальне призначення (гімни на честь богів, державні гімни).

Гіпербола (грец. hyperbole — перебільшення) — художній засіб, що полягає в перебільшенні властивостей з метою їх увиразнення та надання емоційного заряду.

Градація (лат. gradatio — поступове підвищення, посилення) — стилістичний прийом у художній літературі, який зводиться до нагромадження однорідних понять і образів для створення смислової та стилістичної експресії.

Графоманія (грец. grapho — пишу і mania — безумство) — хворобливе (маніакальне) прагнення особи, позбавленої літературного таланту, до художньої творчості.

Гротеск (італ. grotta — печера, печерний живопис) — карикатурне зображення, що виникає в результаті перебільшення, спотворення, поєднання несумісних, різко контрастних якостей і форм, схильність до незвичайності та ексцентричності.

Гумор (лат. humor — волога, рідина) — різновид комічного, характер якого визначається доброзичливим поглядом та жартівливим відображенням смішного у житті.

Дадаїзм (франц. dada — дитячий коник, переносно — дитячий лепет) — стильовий різновид, оснований на навмисному примітивізмі, антиестетизмі, нігілізмі, пошуку позаестетичних засобів

створення художньої дійсності.

Дактиль (грец. daktilos — палець) — у силабо-тонічному віршуванні трискладова стопа з наголошеним першим складом (- ~ ~).

Детектив (англ. detective, від лат. detectio — розкривати, викривати) — різновид пригодницької літератури; переважно прозові твори, яким притаманні інтрига, насиченість колізіями та перипетіями, гострий сюжет, розв'язка, що полягає у розкритті таємниці, пов'язаної зі злочином.

Дискурс (лат. discursus — міркування) — сукупність висловлювань, міркувань, суджень, оцінок певного явища, об'єкта, проблеми.

Діалектизм (грец. diaiektos — розмова, говір, наріччя) — слово, словосполучення, граматична форма, фразеологізм, що належить місцевому говорові (діалекту), не входячи в лексико-семантичну систему літературної мови, а в художній літературі використовується для надання побутового регіонального колориту.

Домисел — здогад чи припущення, для якого немає достатніх підстав і яке не підтверджують конкретні факти.

Драма (грец. drama — дія) — 1) літературний рід, оснований на імітації, моделюванні дії, призначеної для розігрування персонажами на сцені; 2) твір, оснований на гострому життєвому конфлікті, що зумовлює напруженість дії, відображає складні переживання персонажів.

Екзистенціалізм (лат. existentia — існування) — стильовий різновид у літературі, який сформувався на філософській основі, що характеризує загальний стан особистості як відчуження від суспільства, історії, колективних форм життя, узвичаєних соціальних стандартів.

Експозиція (лат. expositio — виклад, опис) — частина сюжету, в якій розкривається місце, час, обставини і середовище, де відбувається

дія твору, а також називаються герої подальших подій.

Експресіонізм (лат. *expressio* — вираження, виразність) — стильовий різновид у модернізмі, для якого властиві складні характери і сюжет, емоційність, контрастне зображення, гіперболізація, фрагментарність, плакатність письма.

Елегійний дистих — дворядкова строфа, що складається з одного гекзаметра і одного пентаметра.

Елегія (лат. *elegia*, від грец. *elegos* — журлива пісня) — літературний жанр, що найчастіше реалізується у віршах сумного, мінорного, меланхолійного настрою.

Еліпе (грец. *elleipsis* — брак, нестача) — пропуск у реченні слова чи словосполучення, зрозумілого з контексту, для вираження динамічності чи енергійності мовлення, уникнення повторів.

Епігон (грец. *epigonos* — нащадок) — письменник, який нетворчо, поверхово наслідує певні літературні зразки, виявляючи при цьому несамостійність художнього мислення.

Епіграма (лат. *epigramma* — напис) — жанр жартівливо-сатиричної поезії, короткий віршовий твір, у якому дотепно й дошкульно розкрито якесь явище або характер особи.

Епілог (грец. *epilogos* — висновок, післямова) — прикінцева частина драматичного або епічного твору, де розповідається про подальшу долю героїв твору після розв'язки.

Епістола (лат. *epistola* — лист, послання) — твір художньої літератури, написаний у формі листа чи послання.

Епіталама (грец. *epithalamios* — весільний, шлюбний) — весільна лірична пісня на честь молодих, для якої характерні урочистий пафос, витончена образність, пишність вислову.

Епітет (грец. *epitheton* — прикладка, прізвисько) — художнє означення, яке служить для увиразнення зображуваного, найчастіше відіграє роль орнаментального прикрашання художньої мови, може мати

оцінну функцію.

Епіфора (грец. *epiphora* — повторення) — стилістичний прийом, який зводиться до повторення звуків, слова, групи слів у кінці речень, віршових рядків, строф.

Епос (грец. *epos* — слово, розповідь) — літературний рід, для якого характерні масштабність художнього зображення дійсності, сюжетність, розповідність, наявність характерів-персонажів, у вчинках яких розкривається динаміка зображуваного.

Есе (франц. *essai* — спроба) — літературний твір, який поєднує в собі довільний виклад поглядів на певну проблему та науковий і документальний матеріал.

Зав'язка — елемент сюжету, який окреслює виникнення конфлікту, безпосереднє зіткнення протидіючих сил, що зумовлює магістральний розвиток усіх подальших подій у творі.

Жанр (лат. *genris* — вид) — форма мистецького осмислення світу та художньої організації тексту, яка виражається єдністю теми, композиції, образотворчих засобів і наративного стилю.

Жанровий синкретизм (грец. *synkretismos* — об'єднання) — існування у творі елементів кількох жанрових форм, які мають нерозчленований, нерозвинутий характер.

Імажинізм (франц. *image* — образ) — модерністський стильовий різновид, основним принципом якого є визнання самодостатності образу.

Імпресіонізм (франц. *impression* — враження) — стильовий різновид у мистецтві, який ставить перед собою завдання відтворити світу його рухливості і мінливості, передати суб'єктивні враження автора.

Інверсія (лат. *inversio* — перевертання, перестановка) — незвичайна розстановка слів у реченні, зумовлена прагненням наголосити значення якогось слова, надати фразі інтонаційної виразності або пристосуватися до ритміки чи римування (у віршах).

Інтер'єр (франц. intérieur — внутрішній) — словесний малюнок, який зображує внутрішню частину якого-небудь приміщення з метою відтворити обставини подій, надати розповіді побутової достовірності, створити культурний контекст діяльності персонажа.

Інтермедія (лат. intermedius — проміжний, середній) — невеликий за обсягом розважальний драматичний твір переважно комічного характеру, який виконувався між актами основної вистави.

Інтертекстуальність (лат. inter — між і textum — тканина, зв'язок, текст) — використання різноманітних текстів у формі цитат, ремінісценцій, алюзій, пародій, компіляцій, стилізацій тощо в новому літературному дискурсі.

Інтрига (лат. intricare — заплутую) — сюжетний хід у художньому творі (переважно у пригодницькій літературі), який натякає на приховані наміри чи події, що будуть розкриті в подальшому розгортанні сюжету.

Іронія (грец. εἰροπεία — удаване незнання) — один із видів комізму, прихована насмішка над чимось або кимось.

Історія літератури — літературознавча галузь, яка досліджує словесно-писемні форми в їх історико-хронологічній та причинно-наслідковій (детерміністичній) еволюції.

Каламбур (франц. calembour — гра слів) — стилістичний прийом, який полягає в дотепній грі слів, побудованій здебільшого на гумористично-пародійному використанні різних значень того самого слова.

Катарсис (грец. katharsis — очищення) — естетичне переживання, що полягає у звільненні душі від негативних пристрастей, психологічної напруги; емоційна розрядка.

Кільце — повтор слова чи групи слів на початку і в кінці фрази, рядка, строфи.

Класицизм (лат. *classicus* — вірцевий) — тип творчості у європейській літературі XV — поч. XIX ст., що орієнтувався на естетичні норми і зразки античної класики і ґрунтувався на раціоналізмі, дидактизмі, непорушних композиційних правилах.

Клаузула (лат. *clausula* — закінчення) — прикінцева частина віршового рядка, починаючи від останнього наголошеного складу.

Колізія (лат. *collisio* — зіткнення) — гострі суперечності і зіткнення поглядів персонажів, що виявляються в зображених у художньому творі подіях.

Комедія (грец. *komödia*, від *komos* — весела процесія і *odē* — пісня) — драматичний твір, у якому сатиричними та гумористичними засобами змальовано смішне в житті, висміяно потворні суспільні та побутові явища, негативні риси характеру людей.

Компаративістика (лат. *comparativus* — порівняльний) — порівняльне вивчення мистецьких явищ, які належать до культурних надбань різних народів.

Компіляція (лат. *compilatio* — крадіжка) — неоригінальна, несамостійна літературна чи наукова праця, побудована на використанні чужих творів; у постмодерній літературі — один із прийомів стилізації.

Композиція (лат. *compositio* — побудова, складання, створення) — побудова літературного твору, розміщення і співвідношення його компонентів.

Контекст — текстуальне оточення, яке розкриває сутність образу, мотиву, міфа, зумовлює його комунікаційну вартість.

Конфлікт (лат. *conflictus* — зіткнення) — зіткнення протилежних інтересів у творі, що зумовлює активні дії персонажів, розвиток подій, супроводжуваних складними колізіями.

Кульмінація (лат. *culmen (culminis)* — вершина) — елемент сюжету, який розкриває вирішальне, найгостріше зіткнення сил, що ведуть боротьбу, момент найбільшого напруження і розвиткові

змальованих у художньому творі подій.

Лірика (грец. lyrikos — лірний; твір, виконуваний під акомпанемент ліри) — рід художньої літератури, який виражає внутрішнє життя людини (переживання, враження, емоції, роздуми) і характеризується відсутністю сюжетності, оповідального начала, образів-персонажів.

Література (лат. litteratura — написане, писемність) — сукупність писемних текстів, які засобами образності творять віртуальний художній світ.

Літературна критика — галузь літературознавства, яка розглядає і висвітлює сучасний літературний процес, намагаючись відстежити нові тенденції та зміни в літературній творчості.

Літературна мова — унормована, оброблена, уніфікована мова, яку використовують в офіційному діловому мовленні, засобах інформації, науці й літературі.

Літературний процес — історично і соціально зумовлений, закономірний рух художньої свідомості, який виявляється у виникненні, функціонуванні і зміні літературних явищ та фактів.

Літературознавство — наука що вивчає художню літературу, її походження, естетичну природу, функції та закономірності історичного розвитку.

Літературознавчий термін (лат. terminus — межа, кордон) — слово, що співвідноситься з певним літературознавчим поняттям і виражає його сутність.

Літота (грец. litotes — простота) — художній троп, який полягає у зображенні предмета чи явища в надмірно зменшеному вигляді.

Медитація (лат. meditatio — роздум) — жанр ліричної поезії, у художньо-семантичному полі якого перебувають питання філософського гатунку (роздуми про життя і смерть, мить і вічність, людину і суспільство, історію і сучасність тощо).

Мезовірш (грец. mesos — середній) — віршований твір, у якому за літерами всередині рядків можна відгадати ім'я автора чи певне слово.

Мелодрама (грец. melos — пісня і драма) — драматичний твір, у якому монологи та діалоги персонажів поєднуються з музикою та піснями, наявна інтрига, поділ персонажів на позитивних та негативних, повчальність, виразні елементи сентименталізму.

Мемуари (франц. mémoires — спогади) — документальний твір у формі записок-спогадів про минулі події, у яких автор брав участь, був їхнім очевидцем або сучасником.

Метафора (грец. metaphora — перенесення, переміщення) — літературний троп, оснований на образному розкритті суті та особливостей предмета чи явища шляхом перенесення на нього за подібністю ознак і властивостей іншого предмета чи явища.

Метонімія (грец. metonymia — перейменування) — літературний троп, суть якого полягає в заміні назви одного явища чи предмета іншою, що асоціативно з ним пов'язана.

Метрика (грец. metrike — міра, розмір) — версифікаційні правила, теорія віршових розмірів.

Міф (грец. mythos — слово, сказання) — словесний твір про походження Всесвіту, Землі, богів, людини, явищ природи та ін., в якому відобразились прадавні вірування й уявлення народів.

Модернізм (франц. moderne — сучасний, найновіший) — художньо-стильові тенденції в літературі XIX — XX ст., які відображали нове порівняно з попереднім часом світочуття і тлумачення людини і світу.

Мотив (франц. motif, від лат. motus — рух) — найпростіша розповідна (епічна) одиниця, формально-змістовий складник літературного твору, який характеризується певною самостійністю і може стосуватися зображеної ситуації, дії або художнього образу.

Нарація (франц. *paration* — говоріння, мовлення, викладання) — розповідність, акт комунікації (зв'язку) наратора (мовця-автора) з читачем.

Наратологія (англ. *narratology*, від лат. *narrare* — оповідаю і грец. *logos* — слово, вчення) — теорія оповіді, наука про оповідні структури (формування сюжету, типи оповідності).

Наратор (англ. *narrator* — оповідач) — оповідач, мовець-автор, який створює текст із відповідною структурою, виражаючи здійснення оповіді і ставлення до неї.

Нарис — оповідний художньо-публіцистичний твір, у якому автор показує підмічені ним ужитті дійсні факти, події і людей.

Наслідування — використання письменником творів інших авторів для вираження власних думок і настроїв.

Натуралізм (лат. *natura* — природа) — творча манера в літературі, якій притаманне фактографічне зображення дійсності, трактування людської поведінки та вчинків зумовленістю біологічної природи людини, її спадковими чинниками та соціальним середовищем.

Необароко — стильовий різновид у літературі ХХ ст., суть якого полягає в модифікації елементів бароко у нових історичних умовах, що зумовлено типологічною схожістю моделей світогляду, історичного, соціокультурного, мистецько-естетичного розвитку давнього і нового часу.

Неокласицизм — стильовий різновид, який ґрунтується на художніх традиціях класицизму, привносячи в літературу модернізоване тлумачення античних мотивів, сюжетів, образів, конфліктів і ситуацій, застосовуючи для цього класичні художні форми і засоби.

Неологізм (грец. *neos* — новий і *logos* — слово) — словесний новотвір, що надає мові художньої виразності.

Неореалізм — стильовий різновид у літературі ХХ ст., який виник на

грунті класичного реалізму, по-новому переосмисливши його, надаючи перевагу поглибленому, з елементами психологізму і ліризму, філософському аналізу реальної дійсності.

Неоромантизм — стильовий різновид у літературі ХХ ст., який культивував романтичне світосприйняття, звернувшись до екзотичних тем, актуальної проблематики внутрішнього життя людини, створення сильного і вольового героя-індивідуаліста.

Новаторство — суттєві зміни в літературі, які виражаються у виникненні нових художніх засобів зображення, поглибленні і розвитку художньої концепції, створенні ефективніших форм естетичного впливу.

Новела (італ. *novella*, від лат. *novellus* — новий) — невеликий за обсягом прозовий епічний твір з гострим сюжетом і несподіваною розв'язкою.

Образ — 1) форма мислення в мистецтві, художнє узагальнення, яке в конкретно-чуттєвій формі розкриває суть зображеного; 2) змальована в літературному творі людина — персонаж, котрий може мати свій прототип (конкретну особу) або бути вигаданим, змодельованим за художнім принципом.

Ода (грец. *οἶδος* — пісня) — ліричний твір, присвячений видатним особам чи важливим подіям і написаний в урочисто-патетичній формі.

Оксиморон (грец. *οξυμωρον* — дотепно-безглузде) — літературний троп, суть якого полягає у поєднанні протилежних за змістом, контрастних понять, що спільно дають новий образ-парадокс.

Октава (лат. *oktava* — восьма) — класична форма восьмирядкової строфи на три види рим: шість рядків об'єднані двома перехресними римами, а два останні — парною римою.

Оповідання — невеликий за обсягом розповідний прозовий твір здебільшого про одну або декілька подій у житті людини.

Паліндром (грец. *παλινδρομεο* — біжу назад) (перевертень, «рак

літеральний») — вірш або окремий рядок у вірші, які мають однакове звучання і значення під час читання зліва направо і справа наліво.

Памфлет (від грец. імені Pamphios) — невеликий за обсягом сатиричний твір публіцистичного жанру на актуальну тему.

Панегірик (грец. panegyrikos — урочиста промова) — жанр лірики (рідше — епосу), зміст і художня структура якого підпорядковані вихвалянню та уславленню якоїсь людини.

Паралелізм (грец. paralieismos — зіставлення, порівняння) — літературний троп, паралельне зображення за аналогією кількох явищ з різних сфер життя з метою їх художнього зіставлення.

Парафраз (грец. paraphrasis — опис, переказ) — запозичення теми попереднього літературного джерела із заміною елементів, творча переробка твору, адаптований виклад великого літературного твору у зменшеному форматі.

Пародіювання (грец. parodia, від para — проти і ode — пісня) — наслідування, імітація творчої манери письменника, літературного напрямку з метою його висміяння.

Пародія (грец. parodia — жартівлива переробка) — жанр сатиричної чи гумористичної літератури, оснований на перебільшено комічному наслідуванні твору якогось автора або літературного напрямку.

Пастиш (франц. pastiche — паста) — наслідування, «проникнення» в чужий стиль (твору, автора, літературної школи) з певною художньою метою, гра-вправляння у власних стилістичних можливостях.

Пастораль (лат. pastoralis — пастуший) — ліричний твір, у якому ідеалізовано зображене сільське життя на лоні природи, романтичне кохання пастухів і пастушок.

Патетика (грец. pathetikos — чутливий, пристрасний) — урочиста настроєність, піднесений, схвильований тон літературного твору,

побудованого у «високому стилі».

Пафос (грец. pathos — почуття, пристрасть) — піднесений настрій автора у літературному творі, зумовлений осягненням суті зображуваного життя.

Пейзаж (франц. paysage, від pays — країна, місцевість) — опис природи, який у художньому творі може відігравати роль декоративного обрамлення події, підготовки до її сприймання, психологічного підтексту у змалюванні персонажа чи зображенні дії, колізії, перипетії.

Пейзажний вірш — твір, у якому лірично зображено картини природи.

Перипетія (грец. peripeteia — несподівана подія) — сюжетний хід, для якого характерна несподівана зміна в перебігу подій та долі персонажів.

Перифраз (грец. periphrasis — описовий вираз) — різновид метонімії, словосполучення чи фраза, яка замінює назву предмета або явища.

Персоніфікація (уособлення) — надання в художньому творі об'єктам і явищам природи людських властивостей.

Підтекст — приховане, образно-художнє, внутрішнє значення літературного тексту.

Пісня — невеликий за обсягом ліричний твір, що виконується співом.

Повість — розповідний художній твір з нерозгалуженим сюжетом, невеликою кількістю персонажів і незначною кількістю подій.

Повтор — стилістична фігура, що утворюється за допомогою певної організації мовних елементів і має виразну експресивно-зображальну функцію.

Поезія (грец. poiesis — творчість) — 1) мистецтво слова, літературний вид творчості; 2) віршована, ритмічно побудована мова; 3) віршовані твори якогось автора, народу, епохи; 4) лірична творчість.

Поема — ліро-епічний жанр, що реалізується у віршовій формі і

відображає певні події та характери.

Поетика (грец. poietike — майстерність творення) — 1) наука про художню літературу, теорія літератури; 2) теорія поезії (версифікація, образність, мова, композиція та ін.); 3) система художніх принципів якогось літературного напрямку, жанру чи окремого поета.

Порівняння — літературний троп (у стилістичному сенсі — прийом, зворот), побудований на зіставленні певних ознак чи якостей зображуваних об'єктів.

Портрет — засіб характеротворення персонажа, функція якого полягає у типізації чи індивідуалізації образу.

Постмодернізм (англ. postmodernism, від лат. post — після і франц. modernisme: те, що відбувається після модернізму) — стан художньої свідомості, який сформувався в умовах кризи позитивістських наукових знань і раціонально обґрунтованих морально-етичних цінностей у постіндустріальному суспільстві і має своєю естетичною основою глибоко емоційну, внутрішньо відчуту і водночас критичноіронічну реакцію сучасної людини на навколишній світ.

Притча (старослов'ян. притьча, від приточити) — повчальне алегоричне оповідання про людське життя з моралізаторським смислом.

Проза (лат. prosa — пряма, вільна мова) — літературний вид творчості, оснований на неритмічному (на відміну від поезії), довільному плині художньої мови.

Пролог (грец. prologos, від pro — передмова і logos — слово) — компонент у побудові твору, в якому стисло розкриті головний мотив, тема або смисл того, що буде зображено далі.

Псалом (грец. psalmos — пісня) — пісня релігійного змісту, створена для відображення особистісного ставлення до Бога.

Реалізм (лат. realis — істотний, дійсний) — тип художньої творчості,

оснований на розумінні літератури як засобу пізнання й осмислення людської особистості та принципі правдивості у змалюванні дійсності.

Ремарка (франц. *remarque* — позначка, примітка) — авторські пояснення в тексті драматичного твору, що містять стисло характеристику обставин дії, зовнішності та поведінки дійових осіб.

Ремінісценція (лат. *reminiscentia* — згадка) — художній прийом, що формально нагадує собою відлуння у певному художньому творі інших творів — на рівні композиції, сюжету, мотиву, образу, поетики, стилістики.

Рефрен (франц. *refrain* — подрібнювати) — повторення групи слів, рядка або кількох віршових рядків наприкінці строфи або групи строф; у пісні — приспів.

Рецензія (лат. *recensio* — розгляд, оцінювання) — жанр літературної критики, що містить оперативний відгук, оцінку художнього твору (групи творів), його попередній аналіз, інтерпретацію, спробу окреслити його художню вартість та місце в літературному процесі.

Рецепція (лат. *receptio* — прийняття) — 1) сприймання письменником літературного досвіду інших авторів, його осмислення і перенесення у власну творчість; 2) сприймання читачем (реципієнтом) художнього твору, читацька співтворчість; 3) наукове сприймання й осмислення художніх творів (рецептивна естетика).

Рима (грец. *rhythmos* — ритм) — співзвучність слів або закінчень віршових рядків.

Ритміка — 1) розділ віршування, що вивчає природу віршового ритму, принципи й методикку його аналізу; 2) ритмічний лад окремого віршового твору.

Риторичні фігури (грец. *rhetor* — оратор, промовець і лат. *figura* — образ,

вид) — стилістичні звороти, що надають художній мові експресії, емоційності, впливової сили (звертання, вигуки, запитання).

Рід літературний — художньо організована дійсність, яка виражає співвідношення між об'єктом (предметом зображення) та суб'єктом (автором, носієм зображення); основними є епос, лірика і драма.

Розвиток дії — частина сюжету, яка охоплює стосунки персонажів, їхні вчинки, зіткнення, симпатії й антипатії, події, перипетії від зав'язки до кульмінації.

Розв'язка — частина сюжету, яка зображує наслідки, до яких призвело розв'язання покладених в основу твору конфліктів.

Роман (франц. roman — оповідь романською мовою) — складний за побудовою і великий за обсягом епічний прозовий (віршовий) твір, у якому широко охоплені життєві події певної епохи та багатогранно змальовано персонажі, кількість яких часто значна.

Романс (франц. romance, від roman — романський) — сольна лірична пісня про кохання.

Романтизм (франц. romantisme) — тип художньої творчості, який оснований на суб'єктивно-індивідуальному началі, почуттєвому сприйманні світу і характеризується піднесеністю у відтворенні дійсності, тяжінням до винятковості та незвичайності зображуваних об'єктів, емоційною наснаженістю і сугестивністю образів, героїчним пафосом, експресивністю виявів різноманітних внутрішніх переживань.

Рубаї — чотиривірш філософського змісту, у якому римуються перший, другий і четвертий рядки, а третій — неримований.

Сатира (лат. satira — суміш, усяка всячина) — спосіб художнього зображення дійсності, оснований на викритті та осудливому висміюванні явищ, типів, характерів.

Сентименталізм (франц. sentimentalisme — почуттєвість, чутливість) — тип

художньої творчості, який надає перевагу духовно-емоційному ужитті і розрахований на співпереживання з боку читача.

Символ (грец. symbolon — знак, натяк) — умовне означення якогось явища або поняття іншим на основі подібності з метою стисло і яскраво розкрити образ.

Символізм (франц. symbolisme, від symbole — символ) — стильовий різновид, суть якого полягає в культивуванні в літературі символу як багатозначного, інакомовного, прихованого образу, що виражає ідеї, котрі перебувають поза межами чуттєвого сприймання.

Синекдоха (грец. Synekdoche — співвіднесення) — різновид метонімії, суть якого полягає в кількісному зіставленні предметів та явищ (вживання однини у значенні множини і навпаки — видового поняття замість родового тощо).

Синтаксичні (стилістичні) фігури (лат. figura — образ, вигляд) — незвичні синтаксичні звороти, що порушують мовні норми і вживаються для оздоблення мовлення.

Сонет (італ. sonetto, від лат. sonus — звук) — ліричний вірш, який складається з чотирнадцяти рядків п'ятистопного або шестистопного ямба: двох чотиривіршів з перехресним римуванням і двох тривіршів тернарного римування.

Стереотип — часто вживаний образ, використання якого призводить до вторинності, втрати свіжості й оригінальності твору.

Стиль (лат. stilius, від грец. stilos — паличка із загостреним кінцем для письма на воскових дощечках) — формотвірна образна система, принцип організації художнього світу, що має специфічну тропіку, риторику та мову.

Стильовий різновид — художня манера, притаманна відносно невеликій групі літературних творів; образно-мовна система, організована за принципом, що передбачає домінування одного з прийомів

художнього самовираження.

Стопа — ритмічна одиниця вірша, поєднання наголошеного та ненаголошених складів.

Строфа (грец. *strophe* — поворот, зміна) — ритмічно, інтонаційно і синтаксично завершений віршовий твір або його частина з певною системою клаузул у рядках або римування.

Структуралізм (франц. *structuralisme*, від лат. *structura* — побудова, розміщення, порядок) — науковий метод, який розглядає літературу як систему знаків, з'ясовує питання про те, що робить мовну інформацію твором мистецтва, досліджує поетичні функції мови (тексту).

Сугестія (лат. *suggestio*, від *suggero* — навчаю, навіую) — сила впливу художньої образності на уяву та почуття реципієнта, енергія художнього слова.

Сюжет (франц. *sujet*, від лат. *subjectum* — підкладене, предмет) — зображення подій у літературному творі в інтерпретації автора.

Сюрреалізм (франц. *surrealisme* — надреалізм) — стильовий різновид, який виник під впливом дадаїзму, філософії інтуїтивізму та фрейдизму і характеризується посиленою увагою до підсвідомого, що стає джерелом «автоматичного письма», а сама творчість мислиться як «сон наяву».

Талант — високорозвинена здібність людини до певного роду діяльності.

Танка — п'ятивіршова східна строфа, в якій усі вірші разом мають 31 склад.

Текст (лат. *textum* — тканина, зв'язок) — єдність мовних знаків, носіїв інформації, організованих за мовними нормами, якій властиві цілісність, завершеність, мінливість смислу, відкритість для інтерпретації, єдність зображеного світу.

Текстологія — допоміжна галузь літературознавства, яка займається вивченням і тлумаченням текстів, з'ясуванням процесу роботи

автора над оригіналом, виявленню варіантів твору чи його елементів.

Телевірш — віршований твір, в кінцевих літерах рядків закодована назва твору або якесь слово.

Тема (грец. *thema* — те, що в основі) — коло життєвих явищ або якась сторона життя, обрана письменником для зображення з метою певних узагальнень, розкриття якихось закономірностей дійсності.

Теорія літератури — галузь літературознавства, завдання якої полягає в науковому осмисленні, узагальненні закономірностей та особливостей розвитку художньої творчості, розробленні й систематизації літературних понять.

Тип творчості — сукупність естетичних принципів сприйняття і відтворення вражень про дійсність за допомогою словесної творчості.

Травестія (італ. *travestire* — перевдягати) — один із видів комізму, жартівлива переробка серйозного твору.

Трагедія (грец. *tragöidia* — цапина пісня) — драматичний твір, в основу якого покладено дуже гострий конфлікт, який призводить до трагічної розв'язки — герой, вступаючи в боротьбу, гине фізично або духовно.

Традиції в літературі — колективний досвід, форма збереження, передавання та успадкування художньої інформації.

Троп (грец. *tropos* — зворот) — слово чи вислів, вжиті у переносному значенні, художній засіб.

Фабула (лат. *fabula* — переказ, байка) — ядро сюжету, виклад подій твору у причиново-наслідковій хронологічній послідовності.

Фейлетон (франц. *feuilleton*, від *feuille* — аркуш) — невеликий за обсягом художньо-публіцистичний твір актуальної тематики і сатиричного характеру.

Феноменологія (грец. *phainomenon* — те, що з'являється) — теорія у філософії і літературознавстві, яка трактує літературний твір як об'єкт, що усвідомлюється через акт читання («присвоєння» читачем тексту), внаслідок чого художнє сприймання твору постає як акт співтворчості.

Фігурний (лат. *figura* — образ, вид) **вірш** — твір, у якому поєднано властивості звукових та зорових мистецтв, виражені переважно у графічній формі (вірші у вигляді кола, хреста, ялини, геометричної фігури тощо).

Фоніка (грец. *phōnikos* — той, що звучить) — звукова організація мови, яка охоплює милозвучність, звукові повтори, звуконаслідування.

Футиризм (лат. *futurum* — майбутнє) — стильовий різновид авангардизму, якому притаманні деестетизація та дегуманізація мистецтва, заперечення будь-якого культу чи авторитету в мистецтві, бунтівливі та скандальні витівки у літературі (епатаж), пошук нових форм художнього самовираження.

Хоку — традиційний жанр японської поезії, трирядкова неримована строфа, що має всього 17 складів (5, 7, 5).

Хорей (грец. *choreios*, від *choros* — хор) — у силабо-тонічному віршуванні двоскладова стопа з наголосом на першому складі (- -) .

Хронотоп (грец. *chronos* — час і *topos* — місце) — взаємозв'язок часових і просторових характеристик у творі явищ, зображених у художньому.

Художній вимисел — одна з граней образного пізнання дійсності; навмисна, але цілеспрямована вигадка, яка сприяє глибшому проникненню письменника в суть зображуваних явищ і характерів.

Художній домисел — це здогад чи припущення, для якого немає достатніх підстав і яке не підтверджують конкретні факти.

Художній образ — форма мислення в мистецтві, художнє узагальнення,

яке в конкретно-чуттєвій формі розкриває суть зображуваного.

Художня мова — різновид літературної мови, який охоплює все багатство мови з метою створення художніх образів.

Художня умовність — принцип образного змалювання дійсності, що свідомо порушує пряму відповідність життєвим реаліям.

Цезура (лат. caesura, від caedo — рубаю) — ритмічно-інтонаційна пауза всередині віршового рядка.

Ямб (грец. jambos — напасник) — у силабо-тонічному віршуванні двоскладова стопа з наголосом на другому складі (-) .

Навчальне видання

«Вступ до мовознавства та літературознавства».

Методичні вказівки для виконання аудиторної та самостійної роботи
здобувачами першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
з дисципліни «Вступ до мовознавства та літературознавства»,
спеціальності 035 «Філологія»

Укладач: кандидат філологічних наук, доцент

Світлана Дмитрівна Карпенко

Редактор С.Д. Карпенко

Комп'ютерна верстка Р.О. Замана

Здано до складання: Підписано до друку: Формат Ум. др. арк. . Зам.
Тираж шт.